

ALEXANDR SERGEJEVIČ GRIBOJEDOV

(1794–1829)

R 83

Jako zázračnému dítěti z původně zámožné statkářské rodiny dostalo se mu vynikajícího vzdělání. Ještě za dobrovolné vojenské služby uplatnil na scéně petrohradského divadla veršovanou adaptaci francouzské komedie Mladí manželé (Molodyje supruži, 1815). V psaní pro divadlo pokračoval společně s P. A. Katěninem prozaickým pamfletem na soudobé sentimentalistické literáty Student (1817), podílel se na komedii Předstíraná nevěra (Pritvornaja něvernost', 1818) a vaudevillu Kdo je bratr a kdo sestra aneb Podvod za podvodem (Kto brat, kto sestra, ili Obman za obmanom, 1824). Jako úředník ministerstva zahraničí odjel r. 1818 v diplomatickém posláni do Persie a Gruzie. Jeho drama Hoře z rozumu (Gore ot uma, dokončeno 1824, inscenováno 1831, vydáno 1833) přijali účastníci šlechtického povstání z prosince 1825 jako výraz svých radikálních politických snah, morálních zásad a názorů na reformu společnosti. Pro přátelské styky se všemi předními děkabristy byl půl roku držen ve vyšetřovací vazbě. Poslán opět ve funkci vyslance do Persie, zahynul tam při zdemolování ruské mise v Teheráně. Zůstal tak autorem jediného díla, které se stalo součástí klasického odkazu v domácí literatuře a prokázalo mimořádnou životnost a schopnost adaptability i v nových kulturních kontextech.

OKRESNÍ KNIHOVNA
V HODONÍNĚ

Poř. č.

106 332

Alexandr Sergejevič Gribojedov

HOŘE Z ROZUMU

ODEON

OSOBY;

PAVEL AFANASJEVIČ FAMUSOV, *vysoký úředník státní správy*

SOFIE PAVLOVNA, *jeho dcera*

LÍZA, *služebná*

ALEXEJ STĚPANOVIČ MOLČALIN, *Famusovův sekretář,
bytem v jeho domě*

ALEXANDR ANDREJEVIČ ČACKIJ

PLUKOVNÍK SKALOZUB, SERGEJ SERGEJEVIČ

NATALJA DMITRIJEVNA, *mladá dáma* } Goričovi
PLATON MICHAJLOVIČ, *její manžel* }

KNÍŽE TUGOUCHOVSKIJ A KNĚŽNA, *jeho žena s šesti dcerami*

HRABĚNKA-BABIČKA } CHRJUMINOVY
HRABĚNKA-VNUČKA }

ANTON ANTONOVIČ ZAGORECKIJ

STAŘENA CHLJOSTOVÁ, *Famusovova švagrová*

PAN N.

PAN D.

REPETILOV

PETRUŠKA A NĚKOLIK *mluvících* SLUHŮ

MNOHO HOSTŮ ROZMANITÝCH TYPŮ A JEJICH

LOKAJOVÉ PŘI ROZJEZDU Z BÁLU

FAMUSOVOCI ČÍŠNÍCI

Děje se v Moskvě ve Famusovově domě

PRVNÍ DĚJSTVÍ

1. výstup

*Přijímací pokoj; v něm velké hrací hodiny; vpravo dveře do
Sofiny ložnice; odtamtud je slyšet piano a flétnu, které pak
zmlknou. Uprostřed pokoje spí Líza, schoulená v křesle.*

(Ráno, rozbřesk)

LÍZA (*procitne, vyskočí z křesla, rozhlíží se*)

Už svítá!... Ach... Ta noc jak prchla rázem!

Včera... že bych šla spát — i kdež.

„Přítele čekám, vartuješ!“

Mocí chceš nezaspat, div nesvalíš se na zem.

A jen teď na mžik zdřímnula jsem —

je den!... Nic naplat...

(*klepe na Sofiny dveře*)

Panstvo mé,

Sofie Pavlovno, je zle!

Ty noční sedánky mě zničí.

Vy! — Alexeji Stěpanyči.

Ach! Paní má!... Nemá strach ani teď.

(*poodejde ode dveří*)

I pán sem může vrazit!

Zamilované slečně dělat zeď,

to radši rovnou hlavu srazit!

(*vrátí se ke dveřím*)

Tak, jde se už! A žádný šum!

SOFIN HLAS Kolik už je?

LÍZA Je vzhůru celý dům.

SOFIE (*ze svého pokoje*)

Tak kolik?

LÍZA Už jde na devátou.

SOFIE (*stále ze svého pokoje*)

Ty lžeš!

LÍZA (*odběhne ode dveří*)

Vzal čert tu lásku klatou!

Slyší a nechtěj uvěřit —

což okenice otevřít?

Postrčím hodiny, ať to pak slíznou za to,

děj se, co má se dít!

(*vyleze na židli, postrčí hodinovou ručičku a hodiny odbíjejí a hrají*)

2. výstup

LÍZA A FAMUSOV

LÍZA Ach, pán!

FAMUSOV Ba věru — pán.

(*zastaví hrací hodiny*)

Jsi ty mi čtveračka, ty moje zlato.

Co se jen může dít, si v duchu povídám —

hned slyším flétnu hrát, hned jako na piano --

Sofie? A tak časně ráno?...

LÍZA To, pane, já... a nerada...

FAMUSOV A, ráda nerada, když člověk pozor dá,
objeví úmysl.

(*dotírá a laškují*)

Jsi k světu! Na mou duši!

LÍZA Přestaňte s tím, pramálo vám to sluší.

FAMUSOV Staví se jak to lilium,

a zná jen frej a brát si na rozum.

LÍZA Vám šustí v hlavě zástěrkami,

vzpamatujte se, máte leta...

FAMUSOV Snad.

LÍZA Přijde sem někdo... já tu s vámi...

FAMUSOV Kdo se tu má co ometat?

Sofie přece spí?

LÍZA Až teď se uložila.

FAMUSOV Až teď? A v noci co?

LÍZA Celou noc vzhůru byla.

FAMUSOV Co tenhle kapric zase znamená?

LÍZA Pořád čte francouzsky, a nahlas, zamčená.

FAMUSOV Tak vyřídí ode mne, že čtení kazí oči

a málo užítka z těch knih —

ona spí bídne z francouzských,

já nad ruskými vždy jak o půlnoci.

LÍZA Vyřídím, jen překročí práh.

Vy ale račte jít, vzbudíte ji, mám strach.

FAMUSOV Tak, ty máš strach? A tohle s hodinami?

Vyhrává tu, že vzbudí celý dům!

LÍZA (*co nejhlasitěji*)

'sím dost už s tím!

FAMUSOV (*zacpává jí ústa*)

Přicházíš o rozum?

Nech toho řvaní!

LÍZA Mám strach, aby to neskončilo tak...

FAMUSOV A copak? Jak?

LÍZA Měl byste vědět, nejste jelimánek,

jak lehounký je dívčí jitřní spánek!

Zašeptáš, dveřmi zaskřípneš: vše slyší...

FAMUSOV Pořád lžeš.

SOFIIN HLAS Ty, Lízo!

FAMUSOV Pst! (*vystraženě*)

(*odkrade se po špičkách z pokoje*)

LÍZA (*sama*)

Je pryč... Měj se na pozoru;
od pánů nečekej nic dobrého,
mít s nimi střež se jako moru,
a panské lásky víc než hněvu panského.

3. výstup

LÍZA, SOFIE *se svíčkou, za ní* MOLČALIN

SOFIE Co se ti, Lízo, vlastně stalo?

Proč tolik rámusu?...

LÍZA Není vám do loučení?

Zamčení do rána a všechno se zdá málo?

SOFIE Ach, vskutku je to světlo denní.

(*zhasne svíčku*)

Den, hoře jen... ty krátké noci!

LÍZA Stýská se vám? To nemám ve své moci.

Váš papínek sem vpad, jak sloup jsem zůstala,

a ani nevím už, co jsem mu nalhala;

co, pane, civíte? Lučte se! Žádné řeči!

Tady už lásce špatně svědčí;

heleďte hodiny, podívejte se ven;

všem lidem už tam venku začal den;

i dům se probudil, už vstali, zametají.

SOFIE Šťastlivcům hodiny nic neříkají.

LÍZA Ovšemže, je to vaše věc,

jenže to odskáču za vás já nakonec!

SOFIE (*Molčalinovi*)

Zas sami celý den — tak buďte sbohem.

LÍZA Vy zmizte; pusťte se, a honem.

(*rozdělí je; Molčalin se ve dveřích srazí s Famusovem*)

4. výstup

SOFIE, LÍZA, MOLČALIN, FAMUSOV

FAMUSOV To jsou mi věci, Molčaline, ty?

MOLČALIN 'sím já.

FAMUSOV Máš tu co dělat, jak se zdá!

Sofie! Šmarjá, co se stalo?

Tak časně z postele? Mizerně se ti spalo?

Kterýpak das vás takhle nevhod sved?

SOFIE Ale on přišel zrovna teď!

MOLČALIN Teď, z procházky.

FAMUSOV Co takhle, milý přítelíčku,

se procházet dál o uličku?

A drahá děvenka! Jen hupsla z postele,

a s mládencem. — To není dívčí zaměstnání!

Čte celou noc až do ztrhání,

a z těchhle knih pak tohle je!

Kuzněcký most a Francouzi! To jsou ty hrůzy;

tamodtud módy jsou, i autoři i múzy,

co kapsy rabují a srdce hubí nám!

Kdy už nás zbaví pánbůh sám

těch jejich kloboučků a špendlíků a šlárů

a knihkupců a lahůdkářů? —

SOFIE Promiňte, tatínku, vyrazil jste mi dech;

mám v hlavě kolotoč, vyděsil mě váš spěch,

jak ráčil jste sem vběhnout nenadále.

Proto ten dojem —

FAMUSOV I propánakrále!

Já jsem k nim náhle vběh!

Já vyrazil jim dech!

Víš, Sofjo Pavlovno, dře celý den jak blázen,
jsem na roztrhání a hubou padám na zem,
úřad mám, dře se služebně,
hned ten, hned onen zas chce něco ode mne —
a k tomu ke všemu mě doma podvádějte...

SOFIE (*slzy v očích*)

Co, tati, kdo?

FAMUSOV Ještě mi vyčítejte,

že zbůhdarma tu láteřím!

Nebreč mi, k věci hovořím:

Víš ty, co já měl s tebou za vydání,

co stálo tvoje vychování?

Tvá matka umřela a já ti doved dát

v madame Rozjé druhou máť.

Té zlaté panince jsem svěřil tě; tak milá,

tak rozumná a skromná, tichá byla !

Jen jedno nedělá jí čest,

že ročně navíc stovek šest

ji dokázalo jinam zlákat!

Nemá však cenu plakat —

nepotřebuješ vzoru jiného:

máš otce, uť se od něho:

V tom příklad máš: snad nevypadám atleticky,

však zdravý a bujarý jsem dožil do šedin,

jsem vdovec, svobodný, sám sobě poroučím

a každý ví, jak žiju asketicky!...

LÍZA Smím něco říct?...

FAMUSOV Drž jazyk za zuby!

Je doba zlá, všechno je naruby!

Každý ví kudy na byliny!

A obzvlášť dcerušky — jsme my to dobráci,

mají nás, tihle cizáci!

Berem si vandráky do domu a na hodiny,

aby nám dcery učili, co týden dal,

zpívat a tancovat a něžnůstkám a nářkům,

jak bychom chystali je provdat dvorním šaškům!

Byls tady návštěvou? Kdepak ses tady vzal?

Neurozeného jsem tě vzal pod ochranu,

jen díky mým známostem ses dostal do Moskvy,

jsi sekretářem mým, už nejsi jeden z kmánů

a nehniješ teď někde, bůhsámví!

SOFIE Nechápu ten váš hněv, váš důvod

k nedůvěře!

Copak tu nebydlí? Náhodou smůlu měl.

Šel do pokoje, splet si dveře.

FAMUSOV Dveře si splet, či splést si chtěl?

A pohromadě proč? Náhoda? Co tě nemá. —

SOFIE Náhodou úlek způsobil:

Když před chvilkou vy s Lízou jste tu byl,

vylekal mě váš hlas a strašně vyděšená

jsem přiletěla sem. —

FAMUSOV Tak já jsem původcem té celé výtržnosti.

Můj nečekaný hlas jim srdce dojal všem!

SOFIE Po strašném snu vyděsí maličkosti;

pochopíte, až vám sen vypovím.

FAMUSOV Co za pohádky zas?

SOFIE Mám vám sen říct?

FAMUSOV (*usedne*) Ven s tím!

SOFIE Tak... prosím... sudte sami —

Jdu kvetoucími lučinami
a hledám bylinu —
teď na jméno už ztěží vzpomenu;
tu člověk, jakého jen prvně uhlídáme,
zdá se nám, že ho jakživ známe —
rozumný, pozorný, se zjevil odněkud,
leč nesmělý — jak ten, kdo narodil se chud...

FAMUSOV Můj Bože, rač mě rány ušetřit!
Nuzáka ty si nesmíš vzít.

SOFIE Pak všechno zmizelo, i luh i obloha.
Byli jsme v pokoji a já v té tmě jsem zřela,
jak podlaha se rozevřela,
a vy jste tam stál jako mátoha.
Vtom ze dveří se vyřítily
půl šelmy, lidi půl, krutě nás rozloučily
a toho mučily, jenž se mnou seděl tam,
jak na světě by pro mne byl on sám,
chci k němu — vy však vláčíte mne odtud
a provází nás řev a chechot všech těch oblud!
On volá nás!... —

Vtom procitnu a slyším hlas. —
Hlas váš. A povídám si, proč tak časně?
Honem sem utíkám — a vás dva našla jsem.

FAMUSOV Fakt, ohavný a hloupý sen;
klape v něm všechno věru krásně,
lásky i strašidla, byliny, trampoty!
A, panáčku, co ty?

MOLČALIN 'sím, slyším hlas.

FAMUSOV To už je k popukání.

Mám to tu pod palcem! Všichni už za svítání

jsou jako na drátkách! Stačí můj pouhý hlas,
a hned jsi po ruce! Odkud tě přines ďas?

MOLČALIN Se spisy, 'sím.

FAMUSOV Fakt, ty tu chyběly!

Propáníčka! To jako teda spisy
tě k horlivosti přiměly?

(vstane)

Soničko, tobě už dám pokoj, jdi si:
divnější nežli sny je často skutečnost;
hledala sobě bylinu,
a našla milou společnost!

Puť z hlavy tuhle blbinu!

Zázraky dějou se jen v hlavě.

Jdi na kutě a dospi v míru!

(Molčalinovi)

My dva se dáme do papírů.

MOLČALIN Nesu je jenom kvůli zprávě:
co nelze pustit dál bez dalších informací,
kde protimluvy jsou a kde jsou závady...

FAMUSOV Pane, mám strach, že při takové práci
zavalí nás tu restů hromady;
vám volnost dát, to by to dopadalo;
to, pane, já, spis nespis, to by hrálo,
vždycky si rady vím:

podepsáno, tak hned pryč s tím.

(odejde s Molčalinem a ve dveřích ho pustí napřed)

5. výstup

SOFIE, LÍZA

LÍZA Svátek nám s tímhle dej, teď končí všechny
špásy,
tentokrát už se asi nevyčáší!
Mha přede mnou a dušička se chví,
Hřích, o to nic — že však se o něm ví!
SOFIE Co? Pomluvy? Co po nich! V tom to není.
Tatínek, ten mě nutí k zamyšlení:
Bručoun a prchlý, samý shon,
to jakživ býval, teď však on...
sama to vidíš, ne?...
LÍZA Ba vidím, a vím k tomu,
že zavře vás — a kéž by s vámi mne —
ale on, nedej bůh, hned z domu
mne, Molčalina, jak jsme tu, nás vyžene!
SOFIE To je ale! Jak štěstí stojí vratce!
Bývá i hůř a přejde šum;
jen když nic truchlého nám nejde na rozum —
hráme si pospolu, čas ubíhá tak sladce,
jak zaštitění osudem;
v bezpečí, netoužíce nikam...
a hoře číhá za rohem.
LÍZA Vidíte, na to, co já hloupá husa říkám,
nedáte nikdy ani zbla,
a v tom je kořen zla.
Nejlepší prorok je vám nanic!
Z téhle lásky, kdepak, nekyne vám pranic.
Váš otec je, bůh ví,
jak všichni Moskvani, zrovinka takový:
on by rád zeťáčka s metály, hvězdičkami —

ač mnohý, krom těch hvězd je chudák, mezi
námi —

a na to, bohatě si žít
a občas vytáhnout se nějakým tím bálem,
nabitý měsíc potřeba je mít —
jako má Skalozub — a bude generálem.
SOFIE Je náramný! Jenže mám vždycky strach,
že vyprsknu, když začne o frontách.
V životě neřekl snad slůvka rozumného,
rovnou se utopit než vzít si jeho!
LÍZA Co neví nepoví, a vtip mu nebyl dán —
ale z těch, kdo sem občas zajde,
tak vtipný, veselý a s jemnocitem pán
jak Čackij, těžko už se najde!
Ne abych vás s tím rmoutila,
ta doba dávno minula.
Jen vzpomínám...
SOFIE Nač vzpomínat? Ne málo
se dovede všem posmívat —
a mě to celkem bavívalo:
s každým se člověk může smát.
LÍZA A to je vše? No ne! — Jak on, ten nebožáček,
vzpomínám, s vámi když se loučil, jak on změk. —
„Proč slzy?“ ptám se ho, „vy, jakživ
posměváček?“
A představte si, co mi na to řek.
„Ne darmo, Lízo, kdopak ví, než se zas vrátím,
co všechno za tu dobu ztratím?“
Jakoby tušil on, že za ty roky tři...
SOFIE Nech si to! Mlč! Nebo se spolu budem přít:
lehkomyslná, to jsem — možná dost — i byla,
vím to a lituji, nic však jsem nezradila!

Mne vinit ze zrady! To nelze! Bůh sám ví!
 Rostli jsme s Čackým pospolu, fakt, od dětství,
 a z toho návyku den co den narůstalo
 to dětské přátelství, jež nás pak spolu spjalo.
 Pak odstěhoval se, snad se tu cítil sám
 a jenom zřídka jezdil k nám.
 Pak přihnal se a dělal zamilovaného,
 náročného a zatrpklého!!...
 Rozumný, vtipný, od řeči,
 přítel měl jak hub po dešti,
 a myslel si, že kdekdo na něj čeká...
 Potom si zamlul, že bude cestovat,
 ach! Má-li někdo vskutku rád,
 nač shánět rozumy a jezdit do daleka?
 LÍZA Kde lítá, kde mu kvete svět?
 K pramenům, říkají, měl jako odejet —
 nestůně, z nudy spíš, jen tak si užít lázní.
 SOFIE Kde může dosyta si dělat z lidí blázny.
 Ne, nemůžu ho milovat.
 To Molčalin je ochoten všem sebe dát.
 Není v něm drzosti, je skromný, stud mu brání...
 Ne, Molčalin, ten není takový!
 S kým lze tak strávit noc až skoro do svítání?
 Co myslíš, že my děláme?
 LÍZA Bůh ví,
 co mně je po tom, drahá paní?
 SOFIE Ruku si na hrud přitiskne
 a z hloubi duše povzdechne,
 nic nepatřičného, tak celičká noc mine,
 jen ruky stisk, a z očí nespustí mne. —
 Čemu se chechtáš? Čím jsem tě přiměla,
 že vyvádíš jak pomatená?

LÍZA Na vaši tetičku jsem si teď vzpomněla,
 jak jí ten Francouzek vzal nohy na ramena.
 Chuděra, smutek chtěla skrýt —
 přišernou smůlu ale měla:
 vlasy si barvit zapomněla
 a ve třech dnech nám zšedivěla.
 (*směje se dál*)

SOFIE (*trpce*)

I na mně si tak jednou budou brousit vtip: —

LÍZA Odpusťte mi, sám pán bůh ví,
 chtěla jsem jen, aby ten smích můj hloupý
 jen trošinku vám spravil náladu.

6. výstup

SOFIE, LÍZA, SLUHA, za ním ČACKIJ

SLUHA Pan Čackij může dál?

SOFIE Ať vstoupí.

(*sluha odejde*)

7. výstup

SOFIE, LÍZA, ČACKIJ

ČACKIJ Svět sotva na nohou — já k vašim
 padnout jdu!

(*vášnivě jí líbá ruku*)

A políbení? Nečekala? Povídejte!

Jste ráda? Ne? Zpříma se podívejte.

Překvapena? A to je přijetí?

Jak den bychom se neviděli;

jak kdybych přišel vzápětí,
když nadsmrti jsme se omrzeli.

Tak, a je po lásce! Jak jen jste zkrásněla!

A přitom, vy, kdybyste věděla —
pětačtyřicet hodin bez spánku a v střehu,
přes sedm set verst — ve větru a sněhu;
jsem z toho celý pryč, jen kolikrát jsem pad —
a tohle za odměnu mi je!

SOFIE Jsem ráda, Čackij, že jste přijel.

ČACKIJ Jste ráda? To jsem rád.

Ta vaše radost však se netváří moc šťastně.

Zdá se, že nakonec jsem vlastně
lidi a koně v mrazu štal,
jen sobě abych radost udělal.

LÍZA Jé, pane, za dveřmi kdyby tu poslouchali,
stačilo dřív než o chvílku,

jak my tu zrovna o vlku,
řekněte, jak jsme vzpomínaly. —

SOFIE Stále ne, až teď teprve. —

To nejmenší mně vyčíst nemůžete.

Kdo u nás dveře otevře,
náhodou projíždí a pobyl někde v světě,
i na moři, vždy všech se ptám,
jestli se nesetkal kde v dostavníku s vámi.

ČACKIJ No budiž, věřím vám.

Blažen, kdo uvěřil, teplo je mu zde s námi!

Ach, bože můj! Opravdu jsem tu zas?

A v Moskvě zas! Však nepoznávám vás!

Kde je ten čas? Čas dětství nevinného,
věk skotačení rozverného —

když jsme si hrávali za dlouhých večerů,
šplhali po židlích, skákali ze stolů —

váš otec s Rozjérkou seděli nad kartami

a my dva v koutečku, ba, tamhle, hned za vámi!

Pamatujete to? Stůl skřípnul, oba hned...

SOFIE Děťinství.

ČACKIJ Ano, ale teď!

V sedmnácti, a rozkvetlá jak kvítek,

tak, prostě ohromně, a dobře o tom víte,

a proto nedbáte, co o vás řekne svět.

Jste zamilovaná? Chci od vás odpověď:

bez rozmýšlení, nestyďte se.

SOFIE Kohopak nezmát by

ten přívál otázek a pohled zvědavý...

ČACKIJ Co obdivovat zde, když ne vás, nezlobte se,
co nového tu v Moskvě uhlídám?

Včera byl bál a zítra dva jsou tam,

ten o tu řek, ten nabral do cedníku,

stále týž tlach a týž verš v památníku.

SOFIE Štvete nám na Moskvu. Hm, přijel z ciziny!

A kde je líp?

ČACKIJ Kde nejsme my.

A co váš tatínek? Člen Anglického klubu

je pořád skalní, jako z dubu?

A strýčinek? Už dobelhal svůj věk?

A tenhle — nevím už — byl Turek nebo Řek?

Ten hodně do sněda a učiněné bidlo,

už nevím, jak se jmenuje,

kam člověk přijde, všude je,

kde sešlost je a jídlo.

A trojlístek těch krasavic —

půl století už mládí předstírají

a s celou Evropou dík stovkám sestřenic

jsou jedna krev nebo se znají?

A slunko naše, poklad náš?
Má psáno na čele: divadlo, mecenáš;
dům v zeleném, sám věčně na krmelci,
a jako chrást jsou jeho herci.
A pamatujete ten strašně slavný bál
s tím mužičkem: za zástěnou se skrýval
a my tam jukali, kterak tam klokotal
a píseň jara v zimě zpíval?
A co váš příbuzný, ten nepřítel všech knih,
co měl ty úbytě — vnik do vědeckých kruhů
a zaklínal se potom v nich,
že umět číst a psát nepůjde lidem k duhu?
Zas je mi souzeno se s nimi otrávit!
V tom však skvrn nenajdeš, když už s ním
musíš žít?

Ale když vyšláp sis a doma jsi zas zpátky,
pak i dým domova je příjemný a sladký!

SOFIE S tetinkou bych vás měla svést,
vzít všechny známé na přetřes.

ČACKIJ Co ta? Je pořád kněžkou Minervinou?

A žije jen svou Velkou Kateřinou?

Svým svěřenkám a psům si hude svou?

Ach! Jak se to má s výchovou?

Pořád všem způsobuje blaho

svěřit se každému, kdo překročil náš práh,

a čím víc jich, tím líp, jen nepřijdou-li draho?

Ne že by vynikali ve vědách;

v Rusku však zákon toho tresce,

kdo šarlatána každého

se zdráhá uznat za učence!

Vzpomínáte na toho našeho?

Plášť, baret, vzhůru prst — nu, jak se patří vědci!

Bojácné rozumy jak nám všem jitrili,
jak od plenek nám víru vštípili,
že naší spásou jsou jen Němci! —
A Francouz Gijóme, lehounký jako dým,
se pořád nežení? —

SOFIE A s kým?

ČACKIJ S nějakou kněžnou třeba, chce-li,
s Andrejnovou Pulchérií například.

SOFIE Co? Mistr taneční?

ČACKIJ A není rytíř snad?

Na nás všech bohatství a hodnosti by chtěli,
Gijóme však!... Či vyšlo ze zvyku —
na sjezdech o svátcích teď slyšíme řeč jinou,
už nepanuje tam zmatení jazyků:
franštiny s nižněgorodštinou? —

SOFIE Zmatení jazyků?

ČACKIJ Dvou, jinak nelze přec.

SOFIE Jeden dát na řetěz — jak váš — je těžká věc.

ČACKIJ Můj aspoň není nafoukaný.

Tak dopadám! — Jsem celý uspěchaný,
že z místa nevím kudy kam —
mluví mi to; což ale nebývám
hloupější nežli Molčalin? A ten je kde teď?
Své mlčenlivosti že už snad zlámal pečeť?
Pořád tak zaškemrá, jen zmerčí zpěvníček:
'sím, opsal bych si rád pár nových písniček.
Ostatně, čeká ho význačné postavení:
Nemluvní jsou teď oblíbeni.

SOFIE (stranou)

Ten člověk, to je had!

(hlasitě a odměřeně)

Smím se vás pozeptat,

zda žertem, omylem, když zármutek vás zchvátí,
o někom, co jste živ, jste dobré slůvko ztratil,
i když ne teď, tak aspoň v dětství snad?
ČACKIJ Když všechno v něžnosti se rodilo a zrálo?
Načpak tak daleko? Hle, co se právě stalo:
dnem nocí zvonkem lomozím,
pospíchám za vámi pustinou zasněženou,
divže si hlavu nesrazím.
A jak vás nalézám? Co svatost uraženou!
Půl hodiny tu na mne čiší chlad,
shlíží tu na mne pohrdání!...
A přesto přes všecko vás k zbláznění mám rád.
(odmlčí se na okamžik)
Poslyšte, opravdu mé každé slovo raní?
A škodit někomu má za lubem?
To by se pak přelo mé srdce s rozumem.
Jsem podivín a podivínství všemu
se zasměju a v mžiku zapomenu.
Na povel váš se klidně vrhnu do ohně.
SOFIE Pro mne si shořte — pročpak ne?

8. výstup

SOFIE, LÍZA, ČACKIJ, FAMUSOV

FAMUSOV Ten druhý chyběl — vtip se poved.

SOFIE Tatínku, plní se můj sen.

(odejde)

FAMUSOV (za ní polohlasně)

Ten sen čert vem!

9. výstup

FAMUSOV, ČACKIJ

(dívá se na dveře, kudy odešla Sofie)

FAMUSOV Tys nám to ale proved!

Tři roky řádek nenapsat,
a teď jak by sem z mraků spad.

(objímají se)

Ale buď zdráv, můj hochu, moje dítě!

Výborně! Vítej, chlapče! Znamenitě!

Zpráv jistě neseš habaděj.

No, tak se posaď, vyprávěj!

(usednou)

ČACKIJ (roztržitě)

Můj bože! V Sofii jak krásnou dcerku máte!

FAMUSOV Ovšem, vy mládeži, se o nic nestaráte

než o dívky, jak která rozkvetla:

něco tu zrovna vybreptla,

a ty hned nadějí se kocháš, v okouzlení.

ČACKIJ Ach, věru pramálo jsem zhýčkán nadějemi.

FAMUSOV Řekla, že se jí plní sen, oč jde v něm, vím,

a ty hned myslíš...

ČACKIJ Nemyslím.

FAMUSOV O kom ten sen? Třeseš se strachy?

ČACKIJ Neumím hádat sny.

FAMUSOV Nevěř jí, jsou to tlachy.

ČACKIJ Věřím jen vlastním očím svým

a podpisem se zaručím,

že na světě jí nikde není rovna!

FAMUSOV Mele si svou. No, pověz dopodrobna,

kdes byl? Toulal ses tolik let!

Odkud jsi přijel teď?

САДКИЈ Теď тady nemám stání!

Byl bych rád projel celý svět,
a neviděl jsem stý díl ani.

(vstane uspěchaně)

Promiňte mi však; nejdřív jsem chtěl vidět vás
a nestavěl se doma. Jen hodinku, a zaš-
tu budu; podrobně vám všechno povím potom;
vám prvnímu, pak všude vyprávějte o tom.

(ve dveřích)

Je nádherná!

(odejde)

10. výstup

FAMUSOV (sám)

Tak který z těchhle dvou?

„Tatínku, sen se plní,“ —

mně do očí si mele svou!

Nu, vina má. Hřeb v hlavě, jen to brní!

Molčalin nasadil mi brouka do hlavy,

ta žebrácká hůl zatracená!

A teď ten šamstr nafintěná,

outrata, rváč, kus otravy;

Děkuju pěkně za poslání,

být otcem dcery na vdávání! —

(odejde)

Konec prvního dějství

DRUHÉ DĚJSTVÍ

1. výstup

FAMUSOV, SLUHA

FAMUSOV Petruško, mám snad krást? Tak strašně
zas nadranc rukávy! Vem tuhle kalendář

a nedrmol jak pan farář,

čti s citem, s rozmyslem a jasně!

Počkej! — Dál o týden — list musíš obrátit.

Podškrtni úterý — a rovně —

piš: pozván na pstruhy — mám jít —

piš dál: k Praskovje Fjodorovně.

Prapodivně je stvořen svět!

Zafilozofuj si, a rozum ti jde kolem;

postíš se, pak jdeš na oběd:

půl dne tam jíš, a tři dny skuhráš bolem!

Teď zapiš na týž den... Ne, ne.

Zván na pohřeb — piš: čtvrtek —

Ba! Nedbá se, že jako krtek

tam každý sám se musí dohrabat,

kde nelze sedět ani stát.

Vida, vzor pro toho, kdo si chce vybudovat

příkladným žitím památník:

byl komořím náš ctěný nebožtík

a dokázal, že syn ho může následovat;

byl bohatý a bohatou si vzal,

dětem i vnukům věno dal

a zesnul: všichni naň teď s žalem vzpomínají.

Kuzma Petrovič! Pokoj mu! —

Co v Moskvě za esá nám žijí, umírají! —
Dál na čtvrtek: piš jedno k druhému,
možná i v pátek snad, či v sobotu to přijde —
k vdově po doktorovi za kmotra —
mám jít —
ač neslehla, můj propočet však vyjde,
jako že musí porodit. —

2. výstup

FAMUSOV, SLUHA, ČACKIJ

FAMUSOV Á, Alexandr Andrejič. Tak prosím —
posadte se.

ČACKIJ Snad neruším.

FAMUSOV (*sluhovi*) Ty jdi.

(*sluha odejde*)

Věci si znamenám, moc toho v hlavě nosím,
tak, dokud to mám v paměti.

ČACKIJ Stalo se něco nemilého?

Co? Prosím, povězte! Přijel jsem nevhodně?

Nebo snad Sofii Pavlovně
se přihodilo něco zlého?...

Jste nervózní a samý shon a spěch.

FAMUSOV Holenku, dej se na hádání!

Jsem nervózní!... Mám po letech,
kdy člověku je pořád do hopsání!

ČACKIJ Nikdo vás přece nejde zvat;

ptám se jen, proč to zneklidnění

a Sofii Pavlovně jestli snad něco není?

FAMUSOV Fuj, odpusť Bůh! Už sedmtisíckrát

mně totéž opakuješ,
hned Sofju Pavlovnu mi tady opěvuješ,
hned o ní strachy umíráš.
Líbí se? Líbí? Zálusk máš?

Svět prošťarals a máš chuť na ženění?

ČACKIJ Proč se mě ptáte?

FAMUSOV Já? Či mně nic po tom není?

Jsem její otec, pokud vím,
už jaksi dávno — zasloužím
si tedy, abych o tom věděl.

ČACKIJ Kdybych se ucházel, co byste odpověděl?

FAMUSOV Řek bych ti: předně nevrtáč,
za druhé jmění řádně hled' si,
a hlavně do služby se tlač!

ČACKIJ Sloužil bych rád, poskoka dělat nechci.

FAMUSOV Pýcha všem stoupla do hlavy!

Jak otcové, to nejste zvědaví?

Kéž by vám staří za vzor byli:

jak například jsme my či nebožtík strýc žili,
strýc Maxim Petrovič: kdepak jíst na stříbře,
jen na zlatě; sto lidí k službám, žádných kmánů;
byl samý řád; bez svity ani ránu;
věk u dvora, darmo dnes o dvoře!

To byla doba jiná,

když sloužil on, to panovala Kateřina.

Nic do větru! Čtyřicet pudů měl...

Jak z mramoru, kdyby ses uklaněl.

A favorit — jak ten si vedl:

vše jinač, i jinak pil a jedl.

A strýc! Kam dneska hrabata?

Ta hrdost, ta tvář upjatá.

Když však chtěl udělat si oko,

i on se klaněl přehluboko:
 To na audienci náhodou jednou brk
 a dopad na tvrdo, div nezlomil si krk;
 ta rána dech mu vyrazila:
 leč Výsost úsměvem ho za to obdařila,
 usmát se ráčila; co udělal?
 Vstal, poupravil se, vzdát hold se přichystal —
 břínek podruhé — a to už schválně —
 a když se kdekdo smál, pad do třetice slavně!
 Jaký byl podle vás? Rozumný, podle nás.
 Pad. Nabil si. Co však měl z toho!
 Kdo na whist častěji byl pak zván všechen čas?
 A koho u dvora tak rádi měli, koho?
 Kdo na slunci se hřál a nejvíc úcty měl?
 Kdo? Maxim Petrovič! A vždycky!
 Kdo povyšoval nás? Kdo penze udílel?
 Strýc Maxim Petrovič! Vy dnešní, vy jste nicky!
 ČACKIJ Podle vás začal hloupnout svět
 a vzdycháte, že my jsme nuly;
 jak porovnat, jak nahlížet
 věk nynější a uplynulý:
 ač v čerstvé paměti, těžko lze uvěřit;
 jak mohli slynout ti, kdo hrbili hřbet nejvíc,
 jak mohli na smrt soupeřit,
 kdo čelem vytře nejjasnější střevíc!
 Jak ten, kdo bídu s nouzí třel, byl šlapán v prach,
 a kdo stál výš, byl povyšován v lichotkách.
 Byl upřímný věk pokory a strachu
 i pod škraboškou oddanosti carovi.
 To vůbec nemluvím o vašem strýčkovi;
 popřejme pokoj jeho prachu:
 naproti tomu dnes, kdo dnes je ochoten,

byť sebevíce chtěl se plazit,
 jen pro zasmání lidem všem
 si přeudatně hlavu srazit?
 Vždyť vrstevníček stařeček,
 když viděl kotrmeleček
 a srdce zvetšelé mu zjihlo,
 si jistě v duchu přál: — Ach! Kéž mě totéž stihlo.
 Ač i dnes padouchů je všude jako hrud,
 dnes posměch brání jim, na uzdě drží stud;
 ne zbůhdarma jim dnes tak skrble platí caři. —
 FAMUSOV Hruza! Tak mluví karbonáři!
 ČACKIJ Ne, svět už není takový.
 FAMUSOV Je strach ho poslouchat!
 ČACKIJ Dnes každý volněj dýše
 a na šašky si hrát nikomu nehoví.
 FAMUSOV Řeční mu to! A řeční, jak když píše!
 ČACKIJ K svým ochráncům se chodit otrávit,
 pomlčet, potlachat, kolem huby jim med mazat,
 kde třeba, židli podstavit.
 FAMUSOV On nám sem přišel volnost kázat!
 ČACKIJ Kdo cestuje, jde na vesnici pracovat...
 FAMUSOV Hele ho, vrchnost nemá rád!
 ČACKIJ Kdo slouží věci, nedbá na hodnosti...
 FAMUSOV Na dostřel od hradeb bych pánům takovým
 zakázal Moskvu bez milosti!
 ČACKIJ Nakonec vám dám pokoj s tím...
 FAMUSOV Dost, dost už, necítím se zlostí.
 ČACKIJ Já zepsul věk váš bez lítosti
 a nyní ponechávám vám:
 řekněte sám,
 co našim dobám věnem zbylo,
 mě by to věru nermoutilo.

FAMUSOV Nechci vás ani znát a rozvrat nestrpím.
ČACKIJ Já domluvil.

FAMUSOV Dost, zacpal jsem si uši.

ČACKIJ Nač? Já váš sluch nezraním. —

FAMUSOV (*o překot*)

Vandrujou po světě, sníh v peci suší,
a doma pořádek pak od nich chtěj.

ČACKIJ Jsem zticha už...

FAMUSOV Živ je a netrestej.

ČACKIJ Dál už se nechci hádat s vámi.

FAMUSOV Třeba se nakrásně dej na pokání! —

3. výstup

FAMUSOV, ČACKIJ, SLUHA

SLUHA (*vejde*)

Plukovník Skalozub.

FAMUSOV (*nevidí, neslyší*)

Vykrucuj se jak chceš,

však soudu neujdeš!

ČACKIJ Návštěva jde k vám, jak jsem slyšel.

FAMUSOV Neslyším, k soudu! Hned!

ČACKIJ Sluha k vám s něčím přišel.

FAMUSOV Neposlouchám, hned na soud! Vzít!

ČACKIJ Otočte se, chce něco říct.

FAMUSOV (*otáčí se*)

Co? Vzpoura? Sodoma? Nu, čekám.

SLUHA Plukovník Skalozub. Jej přijmout kázete?

FAMUSOV (*vzpřímí se*)

Oslově! Copak nevíte,

že jeho přijmu vždy? Že vždycky všeho nechám,
když zavítá? Hoď sebou, pospíchej!

(*sluha odejde*)

A ty, můj chlapečku, si před ním pozor dej:

to budeš zírat na osobnost,

těch metálů co ten už nachytl,

ne výsluhou si dobyl hodnost

a než bys řek švec, bude generál.

A až tu bude on, prosím tě, nepokaž to...

nesnaž se mu tu něco vykládat!

Návštěvou poctívá nás často,

však víš, že každému jsem rád;

lidi tu v Moskvě mají velké oči:

Soničku prý by bral, že kolem ní se točí.

Nesmysl. Snad! Dost možná by i chtěl,

ale já nevidím, proč bych ji vdávat měl

hned nazítří, či ještě před půlnocí;

je mladá a jen bůh má tohle ve své moci.

Ty, prosím, vystříhej se před ním hádek všech

a těchhle idejí svých kriminálních nech.

Copak je ale s ním? Jdu mrknout po příčině...

Ale už vím! Je tam! Je tam, v mé polovině.

(*odchvátá*)

4. výstup

ČACKIJ

ČACKIJ Ten poskakuje, čipera!

A Sofie? Přece jen ženich? Chodí za ní?

A odkdy mě jak cizího se takhle straní?

Jak kdyby zmizela!!...

Kdo je ten Skalozub? Ten otci učaroval,

a možná dost, že otec není sám.
Má s láskou amen, říkám vám,
kdo na tři roky odcestoval.

5. výstup
ČACKIJ, FAMUSOV, SKALOZUB

FAMUSOV Račte sem, plukovníku, k nám.
Sem, prosím, tady zatápíme.
Jste prokřehlý. Už přikládám.
Hned, v momentě vás tady rozvlažíme.

SKALOZUB (*hlubokým hlasem*)
Nesmíte sám — takhle se dřít!...
Co čestný důstojník mám svědomí a cit.

FAMUSOV Tak, nehnout prstem pro přátele!

Neříkejte,
Sergeji Sergejiči, ne!

Tam klobouk, semhle šavli dejte;
rád na měkkém? Já rád, co mě se tkne.

SKALOZUB Kam račte rozkázat, hlavně že už si
sednu.

(*všichni tři usednou; Čackij opodál*)

FAMUSOV Musím vám říct, nebo bych zapomněl:
jsme z přízně — ano, máme jednu —
ač vzdálenou — ne, že bych dědit chtěl.

Netušil? Vím to odedávna —
váš milý bratranec mi o tom pověděl —
nu, čím vám tedy je Nastasja Nikolavna?

SKALOZUB To nevím, bohužel;
služebně jistě není zdejší.

FAMUSOV Nepoznávám vás, znejmilejší!

Já z přízně nikoho bych z očí nespustil,
i kdyby na dně mořském byl.

To u mě ve službě je cizích lidí málo,
vlastně jen synovci — co příbuzenstvo dalo;
jen Molčalin, ten není z nás,
to že je na práci jak ďas.

Copak ti košile než kabát není bližší,
když navrhnout máš řád či postavení vyšší!...
Však mi váš bratranec důvěrně sdělil sám,
za postup ve službě že vděčí hlavně vám.

SKALOZUB Vyznamenali jsme se spolu ve třináctém,
v třicátém střeleckém, pak v čtyřicátém pátém.

FAMUSOV Nu, s bráškou takovým se lze už pochlubit!
Ten musí určitě i nějaký řád mít? —

SKALOZUB Za srpen, třetího, lehli jsme do zákopu,
mně dali na krk, jemu v klopou.

FAMUSOV Máte vy bratrance! Ta radost pohledět,
příkladný mladý muž, co vám mám vyprávět.

SKALOZUB Praštil však se službou, zbláznil se
novotami,

ač měl být povýšen, teď sedí nad knihami
prý na vesnici jako mnich.

FAMUSOV Vida ji, mládež!... čtou!... A co je z nich!
To vy se jistě neztratíte,
už dlouho plukovník, a dlouho nesloužíte.

SKALOZUB Co kolegů se tkne, na ty bych štěstí měl,
jak do výslužby jdou, ač mladí;
ze starších někdo vyletěl
a jiněmu, vím já, co vadí.

FAMUSOV Fakt, koho pánbíček si zvolí, povýší!

SKALOZUB Jsou ovšem takoví, že jsou i šťastnější.

Hned u nás, vemte si; a není jeden z mála,
v patnácté divizi našeho generála.

FAMUSOV Chybí vám něco snad pro život vezdejší?

SKALOZUB Ne, že by mě snad přeskočili,
však na pluk čekáním mě za nos povodili.

FAMUSOV Co? Na pluk čekáním?

No zato ve všem ostatním
kam na vás, bezesporu.

SKALOZUB Jistěže, najdou se i starší v našem sboru;
začal jsem sloužit v roce devátém —
jsou různé kanály, co nahoru nás tlačí,
co pravý filozof mám svůj vztah k hodnotem:
chci generálem být, mně takový cíl stačí.

FAMUSOV Tohle vám schvaluju, rač bůh vám
zdraví dát

a generálskou hodnotu přát:
a pak už žádné otálení —
proč nepomýšlet na ženění?

SKALOZUB Ženit se, to jako bych chtěl.

FAMUSOV Ten sestru má, ten neť — jak byste nevěděl,
že v Moskvě máme nevěst, až to škodí;
a rok co rok se nové rodí.

No, příteli, jen božskou kápněte,
kde Moskvě naroveň co najdete.

SKALOZUB Vyniká obrovskými vzdálenostmi.

FAMUSOV Vkus, příteli, je ctnost nad všemi ctnostmi;
vše zákonem se řídí svým:
Je zvykem například už od dob od nejstarších,
že čest po otci dědí syn;
a buď jak noc, když v pozemkových arších
máš duší tisícovky dvě,
jsi partie.

A jiný, buď jak rys, měj nejchytřejší šplechty
a právem buď co makovice znám,
ten do rodiny ne! A nedivte se nám.

Vždyť dnes už u nás jen si považujem šlechty.
A je to jedno snad? Jen pohostinnost vem:
k nám rač kdo chceš, dům dokořán je všem:
ať zván byl kdo či nezván, my všem stejně,
zvláště cizincům, těm samozřejmě;
máš v těle čest či nemáš snad,
nám je to pět jak pět, pojď s námi obědvat.

Vemte to naveskrz a uvidíte,
že každý Moskvan má své rysy osobité.
Račte si laskavě jen naši mládež vzít,
synáčky, vnoučky — chlapce skvělé,
peskujem je — račte však uvážit,
už v patnácti učí své učitele!

A naši staroušci? — Když popadne je vztek,
jsou se vším hotovi, co slovo — rozsudek,
jsou přece dědiční, svou vlastní cestou jedou;
a někdy o vládě takové řeči vedou,
že vyslechnout si to... je s tebou zle!

Novoty zavádět? To kdepak! — Nikdy ne,
pánbůh nás chraň! Tu a tam rozkřiknou se,
hned k tomu, k onomu, nejčastěji k ničemu,
zakřičí, zabouří, a ... rozejdou se.

Jak kancléř na penzi má každý rozumu!
Tvrdím a vím: musí nám srazit rohy,
a koneckonců vytrhnout trn z nohy. —

A dámy! Těm si zkus kdo uzdu přitáhnout!
Jsou soudci všude, vždy, nad ty už není soud;
Když takhle při kartách se vzbouří, na potvoru,
pak opatrujž nás bůh, vždyť jsem byl ženat sám.

Armádu jsou s to stavět do pozoru!
 I v senátu jsou schopny vládnout nám!
 Irina Vlasjevna! Lukerja Alexevna!
 Tatjana Jurjevna! Pulcherja Andrejevna!
 A naše dcerušky? Jsou prostě ideál!
 To zavítal sem k nám sám velký pruský král
 a žas. Ne nad krásou, mravnost ho udivila,
 v mravnosti že je jejich síla!
 Fakt, vychovanější už ani nelze být!
 Jak dovedou se všechny ustrojit;
 do taftu, voálů — a hravě;
 v prostotě slůvko nevyřknou, jen upejpavě;
 francouzské romance vám zpívat znají,
 ty výšky! Hlásek přetenký!
 K vojanským pánům zvlášť se mají —
 to jelikož jsou vlastenky.
 Tvrdím a vím zcela určitě,
 že Moskvě naroveň co sotva najdete.
 SKALOZUB Já někdy myslívám si,
 že požár nakonec jí přidal hodně krásy.
 FAMUSOV Co bylo, bylo, — nehekat — a hotovo!
 těch trotuárů za tu chvíli,
 cest, domů, všechno nanovo.
 ČACKIJ Nanovo domy, předsudky však zbyly,
 a léta, módy, buďte rád,
 a ani požáry je nezničily.
 FAMUSOV (Čackému)
 Ty na šátku si uvaž uzlíček;
 prosil jsem, zticha buď, toť služba neveliká.
 (Skalozubovi)
 Promiňte, příteli, zde Čackij, nebožtíka
 Andreje Iljiče je hodný synáček:

neslouží — se službou si zřejmě nerozumí,
 ač za práci by věru doved vzít;
 je hlavička, žel, bohužel, jen chtít,
 i psát a překládat on umí.
 Nelze než hoře mít z rozumu takého...
 ČACKIJ Nelze spíš litovat někoho jiného?
 A pochvaly mě jenom znechucují.
 FAMUSOV Nejen já sám, všichni to odsuzují.
 ČACKIJ Kdo jsou ti soudci? — Jsou to ti, jež znám
 po zášti smrtelné k životu svobodnému,
 kdo vděčí za rozum jen starým novinám
 z dob očekavských béd a pokoření Krymu?
 Kdo všichni pořád melou svou,
 do každého se s vervou pustí —
 že čím jsou starší, horší jsou,
 si nikdy nepřipustí.
 Kdo máte, ukažte, váš otců vlasti sbor,
 v kom příklad máme zřít a nalézat náš vzor?
 Snad v těch, kdo bohatství si naloupili
 a před soudem je chrání přátelství a rod?
 Kde velkolepé paláce si postavili,
 kde hodují a utrácují o závod,
 kde nevzkřísí jim ti, jež pod svá křídla vzali,
 ty nejhanebnější minulé pořádky?
 Komupak nedaly tu ústa do kládky
 obědy, večere a bály?
 Snad v tom, ke kterému, co dítko rozverné,
 z příčin mně dodnes nepochopitelných
 klanět se vozíval jste mne,
 v nestoru lotrů urozených?
 Houf sluhů v horlivosti náramné
 zaň stokrát životy dát v sázku nelitoval,

když zpitý pán se rval — a jak když ustříhne:
 pán za tři ohaře houf sluhů vyhandloval!!!
 Má nám být za vzor výtečník, jenž z rozmaru
 na fůrách svezl dětský nevolnický balet
 z vyrvaných z rodin zefýrů a amorů?!
 Rozumu nedopřál okamžik prozahálet,
 až celé Moskvě vnutil tuhle legraci;
 věřitel ale trvá na placení:
 a zefýrci a amorci
 kus po kuse jsou vydraženi!
 Tací jsou ti, jimž zešedivěl vlas!
 Ty má prý mládež ctít, že s nimi nezabloudí!
 Ti všichni s přísností nás hodnotí a soudí!
 A jen se najde jeden z nás,
 z nás mladých, kterému se hnusí podlízání,
 pro něhož výsluní a hodnosti vzal čas,
 rozumem v nauky se noří pro poznání,
 či v duši mu sám bůh roznítil tvůrčí žár
 v umění vysokém, jež krásu žití tvoří, —
 hned jak by na nože je bral:
 Heleďte! Loupež! Nebezpečný snílek! Hoří!
 Jen uniforma, nic než její střih a švih
 tu jejich mizérii úsudku i ducha
 svým kouzlem skrývala v těch dobách minulých;
 a za nimi, zlom vaz, my ucha!
 Táž vášeň k uniformě jako u všech žen!
 Dávno-li, co já sám jsem milovat ji přestal?!
 Teď z toho dětinství jsem navždy vyléčen;
 tenkráté však, kdo by byl o ni nestál?
 Když tehdy gardisté a jiní od dvora
 tu byli na čas hosty,
 ženy jim volaly: hurrá! —

a neskrblily náklonnostmi!
 FAMUSOV (*pro sebe*)
 To může skončit u soudu.
 (*hlasitě*)
 Sergeji Sergejiči, jdu,
 a počkám na vás v kabinetě.
 (*odejde*)

6. výstup
 SKALOZUB, ČACKIJ

SKALOZUB To si dám líbit — v jedné větě,
 jak podotknul jste výtečně,
 že Moskva zhola zbytečně,
 miláčky gardisty, svou gardou zaujatá,
 je celá pryč z těch prýmků všech a z toho zlata;
 a v První armádě jsme pozadu snad? V čem?
 Ten střih a švih a držet krok jak každý umí,
 i důstojník se nejeden,
 i francouzsky, když na to přijde, dorozumí. —

7. výstup
 SKALOZUB, ČACKIJ, SOFIE, LÍZA

SOFIE (*běží k oknu*)
 Můj bože! On! Spad! Zabil se! Ach! —
 (*omdlí*)
 ČACKIJ Kdo? O koho běží?
 SKALOZUB Nehoda?
 ČACKIJ Je na smrt bledá!
 SKALOZUB Kdo jako? Odkudpak?

ČACKIJ Praštil se o něco?
SKALOZUB Náš dědek? Že si pozor nedá!
LÍZA (*pobíhá kolem své paní*)
Co komu souzeno, nikoho nemine:
Molčalin na koně lez, nebyl ani v půlce,
a kůň, že teda ne —
a mrsk s ním o zem po šešulce.
SKALOZUB Přitáhnul otěže, padavka — ze všech sil.
Jdu to tam obhlédnout, jak moc si namlátil.
(*odejde*)

8. výstup
Tíž bez SKALOZUBA

ČACKIJ Čím pomoci? Pověz, bez meškání.
LÍZA Pro vodu! Je tam v pokoji.
(*Čackij odběhne a přinese sklenici vody; všechno další polohlasně až do okamžiku, kdy se Sofie probere*)
Sklenici vody!
ČACKIJ Nesu ji.
Teď honem povol šněrování —
vodou jí pokrop obličej —
skrání potří octem — podívej:
už dýchá volněj, věříš?
Ovívá? Čím?
LÍZA Tumaťe vějíř.
ČACKIJ Podívej se však oknem ven!
Molčalin už je jako křen!
Omdlela zřejmě pro nic za nic.
LÍZA Takový chudák slečna je,
že pokaždé jí bývá nanic,
když někdo slítne po hlavě.

ČACKIJ No, pokrop jí tvář ještě jednou,
a ještě, ještě, tak.
SOFIE (*srdceryvně povzdechne*)
Kdo je tu se mnou?
Jak měla bych zlý sen.
(*o překot a hlasitě*)
Co je s ním? Živ? Je poraněn?
ČACKIJ Zpřerážet si měl všechny kosti!
Jen tak, že vás tím nezabil!
SOFIE Jste vražedný svou strašnou nelidskostí!
Nechci vás ani vidět, nemám sil.
ČACKIJ To jako trápit se mám kvůli němu?
SOFIE Měl jste tam utíkat, snažit se pomoci jemu!
ČACKIJ Abyste vy tu bez pomoci zůstala?
SOFIE Mně netřeba vás ani zbla.
Ovšemže: z cizích běd jste vždy měl vyražení —
smrt otce vlastního by nedojala vás.
(*Líze*)
Pojď se mnou, běžme tam.
LÍZA (*odvede ji stranou*)
Klid, klid už, nic to není!
Pohledte z okna, už si chodí zas.
(*Sofie se vykloní z okna*)
ČACKIJ Chvat, zmatek, mrákoty, hněv, úlek,
rozčilení!
Takové pocity jsou jen
při ztrátě člověka, nad něhož v světě není.
SOFIE Jdou sem. Ach, na ruce je zřejmě poraněn.—
ČACKIJ Kéž zabil bych se s ním...
LÍZA Mít na toňm podíl?
SOFIE S takovým práním byste nepochodil.

9. výstup

SOFIE, LÍZA, ČACKIJ, SKALOZUB, MOLČALIN
(s rukou na šátku)

SKALOZUB Zmrtvých vstal, zas je živ a zdrav,
jen zadrh za rukáv.

Fakt, zbytečně jsme byli poplašeni.

MOLČALIN Já jsem vás polekal, proboha, promiňte mi.

SKALOZUB Nu, věděl já, co bude, skutečně,
že jste tak háklivá? Vběhla jste vyděšená —
my strnuli — vy do mdlob, jako stěna —
a co? Docela zbytečně.

SOFIE (se sklopenýma očima)

Ach, darmo jsem se vyděla —
a třesu se jak osika.

ČACKIJ (pro sebe)

S Molčalinem jak kdyby nemluvila!

SOFIE (stále se sklopenýma očima)

To ale vůbec neříká,

že snad jsem zbabělá. Ne. Ba ne!

To převrhne se kočár, zvednou ho, a hned
jsem ochotna zas klidně jet.

Když ale druhému jen maličkost se stane,
jsem celá pryč — i když to není neštěstí,
nebo s tím nemám nic, nebo bych ho blíž znala.

ČACKIJ (pro sebe)

Prosí ho, ať jí odpustí,

že někoho kdy litovala.

SKALOZUB Dovolte, povím novinu:

o kněžně Lasové — znám tuhle rodinu —

o vdově jezdce — v tom nezná míru,

ač nejedívá s ní moc kavalírů.

Tyhle dni ale, žuch,
sluha ji nedržel, rozháněl hejno much.
I beztak do třmene prý nohu těžko zvedá,
žebro jí schází, bez řečí,
teď muže k podržení hledá.

SOFIE Alexandře Andrejiči,

jste opravdu pln ryzí šlechtnosti:

k neštěstí bližního neznáte lhostejnosti.

ČACKIJ Takový zrovna teď jsem byl

svým přehorlivým počínáním,

tím kropením a potíráním:

ač nevím pro koho, křísil jsem ze všech sil.

(vezme klobouk a odejde)

10. výstup

PŘEDEŠLÍ krom ČACKÉHO

SOFIE Zajisté večer přijdete?

SKALOZUB Jak časně?

SOFIE Dřív; jen ti nejbližší se u nás sjedou dnes,

jen zatančit si při pianě, —

to víte, smutek, nelze dávat ples.

SKALOZUB Přijdu, slíbil jsem však,

že zajdu k tatěčkovi,

poroučím se.

SOFIE Tak sbohem.

SKALOZUB (tiskne ruku Molčalinovi)

Poklona.

(odejde)

11. výstup
SOFIE, LÍZA, MOLČALIN

SOFIE Jsem ještě při rozumu, Molčaline, kdo ví?

Vždyť víte, co váš život pro mne znamená!

Nač jím tak riskovat, opatrnosti nedbat?

Což kapky nějaké si vzít?

Co ruka? Zraněná? Není vám třeba klid?

K doktoru třeba jít, a hned, nic nezameškat.

MOLČALIN Dal jsem ji na šátek a už ji necítím.

LÍZA Krk vsadím, že je to jen žertík s tím —

s tím šátkem — rozhodně spíš sluší, nežli léčí;

co ale není žert, že z toho pojdou řeči:

Čackij co nevidět si za terč vezme vás

a Skalozub, ten všechno zalarmuje,

roznese mrákoty a přidá sto příkras —

taky rád žertíky — kdo dneska nežertuje!

SOFIE A na kom z nich mně záleží?

Chci — miluji, chci — konec lži.

Molčaline! Což jsem se málo přemáhala?

Vešel jste, já si netroufala

řít slůvko — viděl jste to sám —

promluvit na vás, vzhlednout k vám.

MOLČALIN Sofie Pavlovno, měla byste znát mřu.

SOFIE Odkud mám tajnůstkářství vzít!

Byla jsem ochotna k vám z okna vyskočit.

Co je mi do koho? Co po nich? Po vesmíru?

K smíchu? — ať žertují; k zlosti? — ať hubují.

MOLČALIN Neuškodilo by nám jít tak rovnou na ně.

SOFIE Skutečně, mohli by vás vyzvat k souboji?

MOLČALIN Ach! Jazykové zlí jsou horší střelné zbraně.

LÍZA Jsou u pána tam teďka všichni tři:

což takhle vlítnout do dveří,
jak když se vůbec nechumelí:
vždyť říká-li se nám, co chcem,
co bychom na to neletěli!
A s Alexandrem Andrejičem
si o svém dětství rozverném
zvlášť pokláboste, o všem a ničem:
pár slov a úsměv — kdo má rád,
s tím na babu lze snadno hrát.
MOLČALIN V tomhle se rady zdržím.

(líbá Sofii ruku)

SOFIE Vy chcete? ... Jdu se jim skrz slzy vlichotit;
mám strach, že s přetvářkou to dlouho nevydržím.
Proč, pánbůh ví, tu Čackij musí být?

(odejde)

12. výstup
MOLČALIN, LÍZA

MOLČALIN Jsi roztomilá, jen tebe v srdci nosím!

LÍZA I beze mne jste dva, nech toho, prosím.

MOLČALIN Máš ty mi hezkou tvářinku!

Miluju tě!

LÍZA A paninku?

MOLČALIN Tu služebně, tebe však...

(chce ji obejmout)

LÍZA Z nudy.

Pryč pracky, u všech všudy!

MOLČALIN Mám schystané tři věcičky:

ta jedna z nich je skříňka drahocenná —

vevnitř, zvenčí zrcátko, kolem řezbičky

a celička je pozlacená;

polštářek se vzorkem má z korálků;
a perletovou soupravku —
ty nůžtičky, jak ty jdou k jehelníčku!
Běl je tam z mletých perel na tvářičku —
pro různé případy a na rty, pomáda
a sklínky voňavek: v těch jasmín, rezeda.
LÍZA Když nevíte, že není moje lovit v husté,
tak teda radši s pravdou ven:
proč s paní svatoušek a s panskou do větru jste?
MOLČALIN Ten šátek nesundám a jsem dnes nemocen,
přiřď za poledne ke mně:
povím ti pravdu otevřeně.
(odejde postranními dveřmi)

13. výstup
SOFIE, LÍZA

SOFIE Byla jsem za nimi, už nebesedují.
Dnes je mi nevolno. Jsem doma za poledne,
běž k Molčalinovi a že mu vzkazují,
ať po obědě přijde ke mně.
(odejde do svého pokoje)

14. výstup

LÍZA Vypadá to tu náramně!
Ona chce jeho, on zas mne.
Jen já ... jsem zbabělá,
mám s láskou strašnou fušku.
Jak nemít ráda však, když běží o Petrušku!

Konec druhého dějství

TŘETÍ DĚJSTVÍ

1. výstup
ČACKIJ, pak SOFIE

ČACKIJ Počkám na ni, a hned mi musí říci,
kdo její milý je: Molčalin! Skalozub!
Molčalin býval hňupů hňup...!
Tvor — bída pod čepicí!
K rozumu přišel? ... Nebo ten —
execírplaců fenomén,
co na bálech se srdnatostí třáská!
Na babu hrát si — jí je láska,
mně však...
(vejde Sofie) Vy tady? To jsem rád,
velmi jsem si to přál.
SOFIE (pro sebe)
Chyběl tu akorát.
ČACKIJ Mne určitě jste nehledala.
SOFIE To ne.
ČACKIJ Co kdybyste mi ale vědět dala,
co může na tom záležet;
koho máte ráda?
SOFIE Můj bože! Celý svět.
ČACKIJ A koho raději?
SOFIE Příbuzných mám tak mnoho.
ČACKIJ A všechny víc než mne?
SOFIE Jak koho.
ČACKIJ Co tady vlastně chci, když plavu po suchu?

Mně o krk jde, a jí je do smíchu.
SOFIE Chcete-li vědět pravdu, ať ji víte:
jak někdo zdá se zvláštní napohled,
hned máte pohotově jed,
a skromností, tou věru nehýříte,
kdežto vy sám ...
ČACKIJ Já sám? Jsem k smíchu víc než dost?
SOFIE Výhružný pohled, jízlivost,
všech zvláštností je ve vás, až to fičí,
a prospělo by vám sám sobě zatopit si.
ČACKIJ Jsem zvláštní, kdo však ne? Snad ten,
kdo z oka vypad hlupcům všem;
Molčalin například...
SOFIE Příklady! Znáám jich mnoho;
jste zřejmě ochoten žluč vylít na kdekoho;
musím se vzdálit však, nechci být překážkou.
ČACKIJ (*zadrží ji*)
Jen okamžik.
(*stranou*) V životě prvně s přetvářkou.
(*hlasitě*)
Zanechme tohle hašteření:
Vím, křivdím, omlouvám se Molčalinovi;
snad za ty roky tři se změnil, kdopak ví:
na zemi převratně se věci mění,
režimy, podnebí, mravy i rozumy;
jsou lidé významní, platili za ňumy:
ten za veršotepce a onen u armády,
a ten ... strach jmenovat, slyšíš však o nich všady,
jak svět jim přiznává, zvlášť v letech posledních,
že rozum nabral kdekdo z nich.
Buď v Molčalinovi však rozum tvůrčí, smělý,
je tolik vroucnosti a lásky, citu v něm,

aby mu kromě vás svět celý
připadal prach a marnost jen?
A každický tep srdce jeho
se urychlil jen láskou k vám;
všem jeho počinům, všem jeho myšlenkám
vy byla duší — středem všeho?
Tak cítím, nejsem však s to říct to, jak bych chtěl,
co teď však vzteká mě a ve mně vře a víří,
nepřál bych nikomu z nejhorších nepřátel,
kdežto on? ... on se mlčky se vším smíří.
Jsou různé povahy, je mírný, střízlivý;
ví bůh, co za tajemství se v něm skrývá;
ví bůh, co za něho jste vymyslela vy,
co jeho hlava nesmyslila, co je živa.
Snad moře ze svých vlastností
jste přidala mu z citů milostných;
on ničím nezhřešil, váš hřích je stokrát těžší.
Ne! — Buď si rozumný a stále rozumnější,
je ale hoden vás? Jen na to už se ptám.
Jen abych lhostejněj moh unést tuhle ztrátu,
co člověku, jenž rost a žil jen kvůli vám,
co svému příteli, co bratru
přejte, ať zvím, zda je to tak;
jen pak
se můžu uchránit a vyhnout zešílení;
odjedu daleko, abych tam vystyd, zchlad,
nemyslel na lásku, a jsem s to dokázat
se toulat po světě a najít rozptýlení.
SOFIE (*pro sebe*)
Kvůli mně přišel o rozum!
(*hlasitě*)
Zanechme přetvářku!

Molčalin, viděl jste, moh přijít o ruku,
 mé účasti byl svědkem celý dům;
 a vy, když namát jste se k tomu,
 vzít v úvahu jste zapomněl,
 že dobrým lze být ke všem, ke kdekomu.
 Možná však nakonec, že pravdu jste i měl,
 jako že ze srdce jsem ochotna ho bránit;
 a povězte si rovně, upřímně,
 nač spílat takhle bezuzdně,
 tak bližním pohrdat, chtít kdekoho jen ranit,
 i nejmírnějšího tak bez milosti bít?
 Stačí jen jméno vyslovit
 a spršku posměšků naň vychrlíte!
 Tak věčně vtípkovat! A vy s tím vystačíte?
 ČACKIJ Můj bože! býval jsem kdy z takových,
 jimž cílem života je smích?
 Bavím se, když jsem se směšnými lidmi,
 častěji však zmrzí se mi s nimi.
 SOFIE Kdepak, o jiných snad to platí, připouštím:
 Molčalin však se sotva komu zmrzí,
 jen kdybyste se sblížil s ním.
 ČACKIJ (ohnivě)
 Jak to, že vy jste se s ním sblížila tak brzy?
 SOFIE Nechtěla jsem, tak bůh chtěl mít.
 Uvažte, všechny zde si doved naklonit:
 tři roky slouží tatínkovi,
 ten rád se pronic zanic rozzuří,
 a on ho odzbrojí — tak — prostě — neodpoví,
 dobrotou duše udobří.
 A mimochodem,
 mohl by se bavit, veselit;
 kdežto on: ale kde, své staroušky — a opustit;

my za zábavou, každý po svém,
 on s nimi celý den, rád nerad, vysedá
 a hraje...
 ČACKIJ Hraje? Beze všeho?
 Mlčí, když se mu vynadá?
 (stranou)
 Vždyť ona ho má za hloupého.
 SOFIE Není to ovšem přerozumný tvor,
 pro jedny génus a pro druhé zas mor,
 jenž naráz zaujme a zmrzí za vteřinu,
 který tak světu šmahem vynadat,
 aby svět měl co o něm vykládat:
 což rozum takový je štěstím pro rodinu?
 ČACKIJ Je tohle satira a z mravů cvičení?
 (stranou)
 Ne, za groš si ho necení.
 SOFIE Nejlepší z nejlepších je.
 Je nenáročný, tichý, poddajný,
 tvář nevzbouzí stín nepokoje
 a v duši není za mák zlolajný,
 své bližní šmahem neuráží —
 teď víte, proč ho ráda mám.
 ČACKIJ (stranou)
 Lže, nemá, zlehčit se ho snaží.
 (hlasitě)
 Rád ještě vypomůžu vám
 dokreslit portrét Molčalina.
 Skalozub ale? To je jiná:
 za armádu by duši dal,
 tvář, hlas — rek učiněná,
 a figura jak lineál...

SOFIE Můj ideál
to vůbec není.
ČACKIJ Ne váš? Kdo rozluští kdy vás?

2. výstup
ČACKIJ, SOFIE, LÍZA

LÍZA *(šeptem)*
Hned pojdte, paní, už je čas,
Alexej Stěpanyč sem vpadne.
SOFIE Promiňte, nemám kdy, musím si pospíšit.
ČACKIJ Kam?
SOFIE Učesat.
ČACKIJ Pryč s tím.
SOFIE Jdu, než jim kulma zchladne.
ČACKIJ Tak ať...
SOFIE Ne, pospíchám, budeme hosty mít.
ČACKIJ Jděte si, zas mi nikdo konec neporadí.
Však aspoň dovolte mi zajít, třeba kradí,
jen na chvílku, tam do pokoje k vám;
tam porozhlédnu se jen chvatně
a v milém ovzduší a teple ožít dám
svým vzpomínkám na to, co pryč je nenávratně!
Nebudu zdržovat, jen na pět minut, šest —
a věřte nevěřte, pak budu jak se sluší
v Anglickém klubu všem horlivě hlásat zvěst,
že Molčalin je duch a Skalozub má duši.
*(Sofie pokrčí rameny, odejde do svého pokoje a zavře za
sebou dveře; za ní odejde Líza)*

3. výstup
ČACKIJ, pak MOLČALIN

ČACKIJ Sofie?! Vskutku si ho mohla vyvolit?
A není muž? Jen rozumu má málo;
však na to, děti mít,
komu kdy rozumu se nedostalo?
Mírnounký, skromninký, vždy hotov posloužit.
(vejde Molčalin)
Hele ho, po špičkách, nemluvný, růžolíci;
proč ne se v srdce vkrást, má čím ji okouzlit!
(obráť se naň)
Můj Alexeji Stěpanyči,
vždycky mně někam zmiznete.
Nu, jak si teďka žijete?
Teď bez hoře? A bez starosti?
MOLČALIN Jak dřív...
ČACKIJ A jak jste si žil v minulosti?
MOLČALIN Den ze dne, včera jako teď.
ČACKIJ Od spisů ke kartám a k spisům od karet,
vše v stanovený čas, jak příliv po odlivu?
MOLČALIN Za to, že nešetřil jsem sil,
po zařazení do Archívu
tříkrát jsem vyznamenán byl.
ČACKIJ Vábí vás pocty, urozenost?
MOLČALIN 'sím ne, má každý talent svůj...
ČACKIJ A jaký máte vy?
MOLČALIN 'sím dvojí, pane můj:
akurátnost a umírněnost.
ČACKIJ Dva nejlepší. Všem našim dají po hubě.
MOLČALIN A vy? Jak s postupem? Neúspěch
ve službě?

ČACKIJ Vždyť hodnosti jsou udíleny lidmi —
a lidé nejsou neomylní.
MOLČALIN Však jsme se divili!
ČACKIJ A čemu? Skutečně?
MOLČALIN A litovali.
ČACKIJ Zbytečně.
MOLČALIN Tatjana Jurjevna nám vykládala o tom:
Petrohrad prý si vyprávěl,
prý s ministry jste styky měl —
a potom krach...
ČACKIJ Co té je po tom?
MOLČALIN Tatjaně Jurjevně!
ČACKIJ S tou nemám vůbec nic.
MOLČALIN S Tatjanou Jurjevnou!!
ČACKIJ S tou stěží mne
kdo svede,
je hloupá jako snop.
MOLČALIN 'sím, kdepak, co vás vede?
Tatjana Jurjevna!!! Je známá a co víc,
všech vyšších hodnostářů nyní
je příbuznou či přítelkyní;
k Tatjaně Jurjevně, k té byste zajet měl.
ČACKIJ A proč?
MOLČALIN Jak byste nevěděl,
že často nevíme, kdo pomůže kdy komu.
ČACKIJ Jezdívám za ženskými, ne však kvůli tomu.
MOLČALIN Je milá, laskavá a prostá, předobrá!
Od vánoc po půst dává plesy,
ty nejbohatší — nádhera!
A v létě slavnosti zas ve vsi.
Co jako do služby tu v Moskvě nastoupit,
odměny pobírat a vesele si žít?

ČACKIJ Když pracuji, tak zábavy se straním,
a když se bavím, tak se bavím,
nelze však zároveň mít obojí —
je moře mistrů v tom, mě nečítejte k nim.
MOLČALIN Mám za to, promiňte, že přestupek
to není;
vždyť Foma Fomič sám — znáte ho?
ČACKIJ A co s ním?
MOLČALIN Už za třech ministrů byl šéfem oddělení,
přeložen byl sem.
ČACKIJ Jděte s tím...!
Žvanil nad žvanily a z hlupců nejhlupejší.
MOLČALIN Jak to? Sloh jeho je tu za vzor správnosti!
Už jste co čet?
ČACKIJ Nečítám blbosti,
a obzvlášť nejvzornější.
MOLČALIN Ne, v jeho výnosech si čítám s nadšením,
ač nejsem literát...
ČACKIJ Vše na to ukazuje.
MOLČALIN Svůj názor vyslovit se neopovážím.
ČACKIJ Co vás tak omezuje?
MOLČALIN Nelze se přece odvážit
v mých letech vlastní názor mít.
ČACKIJ Prosím vás, vždyť už nejsme batolata,
proč jenom cizí mínění jsou pro vás svatá?
MOLČALIN Patříčno záviset je na svých vrchnostech.
ČACKIJ A pročpak patříčno?
MOLČALIN Jsme v nižších
hodnostech.
ČACKIJ (téměř hlasitě)
Tenhleten cit, tu duši že by milovala!
Klamala!... Šibalka! Mě na rozum si brala!

4. výstup

Večer. Všechny dveře dokořán až na ty do Sofiny ložnice, v perspektivě řada osvětlených komnat, sluhové pobíhají sem tam; mluví hlavní z nich:

Hej! Filko! Fomko! Ráz na ráz!

Schystat vše ke kartám! Okounět není čas!

(zaklepe na dveře Sofina pokoje)

Ty, Lizaveto! Hni se! Vyříd' hned své paní:

Natalja Dmitrevna s tím jejím už jsou tu

a další kočár už je za ní.

(sluhové se rozběhnou a Čackij zůstane sám)

5. výstup

ČACKIJ, NATALJA DMITRIJEVNA *(mladá dáma)*

NATALJA DMITRIJEVNA Ne, vskutku je to on!

Ne, nemám jistotu...

Vy, Alexandře Andrejiči?

ČACKIJ Což ta tři léta mě tak strašně změnila,
že na mne hledíte jak očím nevěřící?

NATALJA DMITRIJEVNA V Moskvě, a vy!

Kde vás bych byla tušila!

Už dlouho...?

ČACKIJ Ne, až teď.

NATALJA DMITRIJEVNA A zůstanete?

ČACKIJ Kdoví.

Kdo ale spatří vás a údiv nevysloví?

Jste jaksi plnější, a krásnější až strach;

a svěžejší a mnohem mladší;

smích, oheň, ruměnec vám hrají na líčkách.

NATALJA DMITRIJEVNA Jsem provdána.

ČACKIJ To neříkejte radši!

NATALJA DMITRIJEVNA Můj muž je skvělý choť,

hned vás s ním seznámím.

Přejete si? Sám posoudíte.

ČACKIJ Prosím vás!

NATALJA DMITRIJEVNA Napřed však už vím,

že se vám zalíbí, hned jak ho uvidíte.

ČACKIJ To věřím, vždyť je váš.

NATALJA DMITRIJEVNA Ne, ten se líbí všem;

sám o sobě, svým mravem, rozumem.

Můj Platon Michajlyč je skvost — ten nejvzácnější!

U vojska sloužil, teď je v penzi;

a každý tvrdí dnes, kdo se s ním dříve znal,

o jeho chabrosti a o talentu skvělém,

že kdyby sloužit nepřestal,

teď určitě by byl moskevským velitelem.

6. výstup

ČACKIJ, NATALJA DMITRIJEVNA, PLATON MICHAJLOVIČ

NATALJA DMITRIJEVNA Můj Platon Michajlyč.

ČACKIJ Tos ty!

Můj starý kamarád! To jsou mi náhody!

PLATON MICHAJLOVIČ Čackij, bráško můj!

ČACKIJ Můj Platone, příteli!

Vedeš si báječně: už jsme tě zhodnotili.

PLATON MICHAJLOVIČ Jak vidíš, milený:

jsem Moskván a ne bez ženy.

ČACKIJ Šum tábora tentam, i kamarádi, bratři?
 Usazen, lenošíš?
 PLATON MICHAJLOVIČ Ne, cvičím jaksepatří;
 dal jsem se znova na duet
 A-mol...
 ČACKIJ Jak kdysi, než nám tak uteklo pět let?
 Stálý vkus u muže je vlastnost nejvzácnější!
 PLATON MICHAJLOVIČ Vzpomeň si na mne,
 až se oženíš!
 Z nudy pak budeš hrát i věci nejfádnější.
 ČACKIJ Nuda! A ty že jí daň odvádíš?
 NATALJA DMITRIJEVNA Můj Platon Michajlyč rád
 dělal, co teď není,
 míval rád — cvičení, přehlídky, jízďárnu...
 sem tam se nudívá... a obzvlášť po ránu.
 ČACKIJ Můj drahý, kdopak ti dal rozkaz k zahálení?
 K pluku, dají ti škadronu. Jsi óbr—štáb?
 NATALJA DMITRIJEVNA Můj Platon Michajlyč
 už na to není zdrav.
 ČACKIJ Náture jak křen zdravá?
 NATALJA DMITRIJEVNA Má loupání a moc ho bolí
 hlava.
 ČACKIJ To chce víc pohybu, vesnici, teplý kraj
 a častěj do sedla. Ves — to je v létě ráj.
 NATALJA DMITRIJEVNA Teď v Moskvě našel zalíbení.
 Načpak by Platon zabíjel čas, kde nic není?
 ČACKIJ Ve městě? Ty?... Jsi podivín!
 A vzpomínáš, jak dřív?
 PLATON MICHAJLOVIČ To víš, je jinak, vím...
 NATALJA DMITRIJEVNA Ach! Ty můj broučku!
 Taková je tu zima psí,
 a ty jsi rozepjat. Nu, kabát zapni si!

PLATON MICHAJLOVIČ To, brachu, nejsem já...
 NATALJA DMITRIJEVNA Buď poslušný, můj kloučku.
 Miláčku, knoflíky máš tři.
 PLATON MICHAJLOVIČ (*chladnokrevně*)
 Dle rozkazu.
 NATALJA DMITRIJEVNA A nebuď mi tam u dveří,
 na kříž ti to tam strašně táhne!
 PLATON MICHAJLOVIČ To, brachu, nejsem já...
 NATALJA DMITRIJEVNA Andílku můj, dej na mne,
 jen se mi probůh nenastud!
 PLATON MICHAJLOVIČ (*zvedá oči*)
 Matičko má!
 ČACKIJ Nic naplat, bůh tě sud!
 Fakt už to nejsi ty, zakrátko jsi se změnil;
 A ještě loni k podzimku
 jsem tě znal u pluku. — Jen svitlo: nohu v třmeni
 a proháníš se na svém vraníku:
 duj, větře podzimní, duj zpředu nebo z týla.
 PLATON MICHAJLOVIČ (*s povzdechem*)
 Ach, brachu! Žili jsme, skvělá to doba byla.

7. výstup

Tiž, kníže TUGOUCHOVSKIJ a kněžna s šesti dcerami

NATALJA DMITRIJEVNA (*tenoulinkým hláskem*)
 Božítku! Kníže Petr! Kněžna má!
 A Zizi, Mimi, ach!
 (*náramně hlučně se vzájemně zlíbají; pak usednou a jedna
 druhou si obhlíží od hlavy k patě*)

1. PRINCEZNA Ten střih! Kde vám to šili?
 2. PRINCEZNA Ty sámky! Pohádky!
 1. PRINCEZNA Ta sukně zřasená!
 NATALJA DMITRIJEVNA Mám přehoz z atlasu,
 to byste nevěřily!
 3. PRINCEZNA Můj cousin mi dal écharpe překrásný!
 4. princezna A baréžový, ach!
 5. PRINCEZNA Ta krása!
 6. PRINCEZNA Úžasný!
 KNĚŽNA Pst! — Kdo je tamhleten, ten v rohu,
 uklonil se?
 NATALJA DMITRIJEVNA To Čackij přijel.
 KNĚŽNA Ne-slou-ží?
 NATALJA DMITRIJEVNA Byl na cestách, nedávno
 navrátíl se.
 KNĚŽNA Je svo-bod-ný?
 NATALJA DMITRIJEVNA Je neženat.
 KNĚŽNA Sem! Kníže! —
 Co je š vámi?
 KNÍŽE (*obrací k ní naslouchátko*)
 O-chm!
 KNĚŽNA Tamhle je Natalji Dmitrijevny známý,
 ať ve čtvrtek k nám přijde, večer pozvi jej!
 KNÍŽE I-chm!
 (*odběhne, ometá se kolem Čackého a pokašlává*)
 Dětičky, vida:
 bál to chce — tatínku, ty všecko obstarěj;
 o tanečnický je teď strašná bída...!
 Je ko-mo-ří?
 NATALJA DMITRIJEVNA Ne!
 KNĚŽNA Zá-mož-ný?
 NATALJA DMITRIJEVNA Kdepak!

KNĚŽNA (*co nejhlasitěji*)
 Zpět! Kníže! Sem!
 Je nemožný!

8. výstup

Tiž a hraběnky CHRJUMINOVÉ (*babička a vnučka*)

HRABĚNKA-VNUČKA Kdo vůbec, grand'maman,
 tak brzy přijíždívá?
 Zase jsme první!
 (*vzápětí zmizí v postranním pokoji*)
 KNĚŽNA Ta nás ctí!
 Ona je první! My jsme vzduch? Je celá divá,
 zlá, stará, na ocet, ať jí bůh odpustí!
 HRABĚNKA-VNUČKA (*hned se zas vrátí a lorňonem si*
prohlíží Čackého)
 Msjé Čackij! V Moskvě, zde? Hodně jste se nám
 změnil?
 ČACKIJ Pročpak bych měl?
 HRABĚNKA-VNUČKA Víím já, zda jste se
 neoženil?
 ČACKIJ S kým bych se ženit měl?
 HRABĚNKA-VNUČKA S kýmpak —
 a v cizině?
 Nevrací se jich málo domů,
 že ožení se tam, a do přízně
 nám vecpou švadlí ze salónu?
 ČACKIJ Ty, co se opičí, ty chtějí vytýkat
 těm našim přenešťastným tvorům,
 že troufali si přednost dát
 před kopiemi vzorům?

9. výstup

Tiž a mnoho dalších hostů; mezi nimi ZAGORECKIJ. Muži přicházejí, postávají, uklánějí se, odcházejí, těkají z místnosti do místnosti. SOFIE vyjde ze svého pokoje a všechno se jí hrne v ústrety.

HRABĚNKA-VNUČKA Eh! Bon soir! Vous voilà!

Jamais trop diligente,

vous nous donnez toujours le plaisir de l'attente.

ZAGORECKIJ Lístec na balet na zítra nemáte?

SOFIE Ne.

ZAGORECKIJ Prosím — však zbytečně by kdokoli se snažil,

byť posloužit chtěl sebevíc;

co já jen chudák zažil!

U pokladny? — Už nic;

tak za řídou, svým kamarádem —

v šest ráno — samozřejmě zadem!

Už předvčím nic nikde k sehnání!

Ta rvačka! Toho strkání!

Až tenhle nakonec — jsem, prostě celý divý,

příteli vzal — je neduživý:

ať sedí doma — dědeček;

je citel domácího prahu!

SOFIE Děkuji za ten lístec

a dvakrát za námahu.

(přicházejí další hosté; Zagoreckij odejde k pánské společnosti)

ZAGORECKIJ Platon Michajlyč...

PLATON MICHAJLOVIČ Hned se klid!

Za ženskými si jdi, těm lži a ty si šid!

Rozhlásím o tobě pravdu a můžu ručit — horší než každou lež.

(Čackému) Chci ti ho doporučit — jak ale nejuctivěj učiniti tak?

A citlivě? — Muž velkosvětský,

šejdíř a známý darebák:

Anton Antonyč Zagoreckij.

S tím pozor dej: donášší, co kdo povídal;

a v kartách radši od něj dál.

ZAGORECKIJ Originál! Reptá, a pranic nezlobí se.

ČACKIJ Bylo by směšné urazit se:

krom čestnosti je spousta jiných radostí;

tu vynadají ti, tam přijmou s vděčností.

PLATON MICHAJLOVIČ Ne, chlapče, u nás nadávají všude a všude přijímají.

(Zagoreckij se vmísť do davu)

10. výstup

Tiž a CHLJOSTOVOVÁ

CHLJOSTOVOVÁ Neteři, čert aby to spral,

dostat se za tebou, já, bába kopuletá!...

Hodinu z Pokrovky — a nemůžu už dál;

noc — konec světa!

Abych tu cestu přežila,

mám s sebou černošku a psíčka —

ať tomu dají žrát, bych jako prosila —

snad zbyde pro ně almužnička.

Ó, kněžno, zdravím vás!

(usedne)

Ty, Sofiječko má,

to ti je černoška, to ti je služebná!
 Je kudrnatá, záda křivá,
 móresy jako kočka! Popudlivá!
 A černá je jak ďábel sám!
 Jakože bůh sám stvořil tuhle chásku;
 v čeledníku ji mám;
 nechceš ji předvést snad?
 SOFIE Až jindy.
 CHLJOSTOVOVÁ Na ukázkou,
 představ si: jak tu zvěř... mně kdosi vykládal,
 že v Turecku... je předvádějí všechny...
 A všš, kdo mi ji obstaral?
 Anton Antonyč Zagoreckij!
 (*Zagoreckij se vynoří z davu*)
 Lhář, karbaník a holomek.
 (*Zagoreckij zmizne*)
 I dveře zamykám si před ním na zámek;
 umí však posloužit: ten mouřenínský párek
 pro mne a pro sestru sehnal dnes po ránu;
 říká, že na trhu — spíš vyhrál v karbanu.
 Ať bůh mu zdraví dá, zaonačil mně dárek!
 ČACKIJ (*s chechtotem Platonu Michajlovičovi*)
 I jemu je až moc déšť pochval, co se strh,
 hled, Zagoreckij sám to nespoknul a prch.
 CHLJOSTOVOVÁ Kdo je ten nezdvořák? Copak ho
 tu tak lechtá?
 SOFIE Ten? To je Čackij.
 CHLJOSTOVOVÁ Necuda! Proč se tak chechtá?
 Co na nás má? Vždyť páše hřích,
 kdo ze stárí si tropí smích!
 Víím, tančíválas s ním, až mohlas pustit duši,
 a já, jen málo však, mu krákávala uši.

11. výstup *Tiž a FAMUSOV*

FAMUSOV (*co nejhlasiťji*)
 Čekáme Petra Iljiče
 a kníže už je zde! Já uváz v obrazárně.
 A Skalozub, Sergej Sergejič, kde?
 Zdá se, zdá — nemalý je muž — že hledám marně
 Sergej Sergejič Skalozub!
 CHLJOSTOVOVÁ Propána! Ohluchnu! Řve jak sto
 hlásných trub!

12. výstup *Tiž a SKALOZUB, pak MOLČALIN*

FAMUSOV Sergeji Sergejiči, nějak pozdě;
 a my — však přijde, přijde, přijde.
 (*dovede ho k Chljostovové*)
 Zde moje švegruše — vyprávěl jsem jí už,
 jak význačný jste muž.
 CHLJOSTOVOVÁ (*zůstane sedět*)
 Býval jste tu už dřív... váš pluk...
 byl granátnický?
 SKALOZUB (*basem*)
 Pluk Jeho Výsosti, jste jistě chtěla říci,
 novozemljanský mušketýrský.
 CHLJOSTOVOVÁ Co já vím o plucích? Tak prachem
 pádem nic.
 SKALOZUB Moc distinkcí je mezi námi,
 všech možných výložek a prýmků s lemovkami.

FAMUSOV Pojdme však, příteli, já už vás zabavím:
my hráme zvláštní whist. Vy, kníže, račte s ním.
(*odvede Skalozuba a knížete*)

CHLJOSTOVOVÁ (*Sofii*)

Fuj! Z jámy lvové jsem ztěží spasila se;
to je mi rozum od táty:
natrhal tři sáhy udaty —
a představuje ho — chceš, nechceš, nezeptá se!

MOLČALIN (*podává jí karty*)

'sím karty! Nachystal jsem vaši partii:
msjé Kok, Fomič a já.

CHLJOSTOVOVÁ Milý můj! Děkuji.
(*vstane*)

MOLČALIN A tu je 'sím váš špic, báječné stvořeníčko;
hladím vám ho tu: hotové hedvábíčko!

CHLJOSTOVOVÁ Dík, můj ty z nejbližších.
(*odejde; za ní Molčalin a řada ostatních*)

13. výstup

ČACKIJ, SOFIE a několik hostů, kteří odejdou během
výstupu

ČACKIJ Nu! mračno rozplašil...

SOFIE Což takhle přestat s tím?

ČACKIJ Čím jsem vás postrašil?

Já ho chtěl pochválit, že tetu rozhněvanou
tak hezky obměkčil.

SOFIE A skončil byste hanou.

ČACKIJ Víte, co jsem si pomyslel?

Stařenky mívají sklon k zlosti;

takže pak neškodí mít vzor vší úslužnosti,
jenž za hromosvod by jim byl.
Molčalin! — Kdo jak on tak smírně všecko zladí?
Tu v pravou chvíli pinčla hladí,
tam zavčas kartu přisune!
V něm Zagoreckij nezhyne...!
Dnes jste mi vypočetla jeho hlavní rysy,
moc však jich zapomněla? — Ne?
(*odejde*)

14. výstup

SOFIE, pak pan N.

SOFIE (*pro sebe*)

Ach! Tenhle člověk pokaždé,

jen promluví, mě vynervuje čímisi!

Zlý, pyšný, kousavý; závidí kdekomu!

PAN N. (*přistoupí k ní*)

Nu — přemýšlíte.

SOFIE O Čackém.

PAN N. Změnil se tam venku, nemyslíte?

SOFIE Není v svém rozumu.

PAN N. Fakt vyšel z rozumu?

SOFIE (*po odmlce*)

To ale snad zas ne...

PAN N. Už mu to nějak vadí?

SOFIE (*hledí na něho upřeně*)

Mně se to zdá.

PAN N. Fakt, opravdu — a v tomhle mládí!

SOFIE No ne, že ne!

(*stranou*)

On na to věří!
No, Čackij! Za blázna rád všechny oblékne,
sám na sobě ať si teď měří!
(odejde)

15. výstup
Pan N., pak pan D.

PAN N. Fakt, přišel o rozum...! Jí se to zdá!
Fakt? A ne nadarmo... Vždyť ho tak dobře zná!
Slyšels to?
PAN D. Co?
PAN N. O Čackém?
PAN D. Co se stalo?
PAN N. Že přišel o rozum!
PAN D. Zas žvást; kde se to vzalo?
PAN N. To ne já sám, to slyšíš odevšad.
PAN D. A ty bys roztroubil to rád?
PAN N. Fakt, ověřím si to; on někdo vědět bude.
(odejde)

16. výstup
Pan D., pak ZAGORECKIJ

PAN D. Věř žvanilu!
Žvást zaslechne a opakuje všude!
Víš už to o tom Čackém?
ZAGORECKIJ Nu?
PAN D. Minul se rozumem.

ZAGORECKIJ Co ti mám říkat,
jakpak bych nevěděl? Hotový školní případ;
a do blázince ho strýc šejdř uklidil...
Šup na něj kazajku, a do želez ho dali.
PAN D. Ale kde, prosím tě, teď zrovna tady byl.
ZAGORECKIJ Tak mu ty železa zas vzali.
PAN D. Víš víc než noviny, příteli milný.
Vyptám se všude, hned jdu za tím.
Ale pst! Rozhovor byl přísně důvěrný!

17. výstup
ZAGORECKIJ, pak HRABĚNKA-VNUČKA

ZAGORECKIJ Čackij! Který to je? — Jméno bych znal,
mám za to.
S nějakým Čackým jsem se kdysi dávno znal.
Slyšela jste to?
HRABĚNKA-VNUČKA O kom jste povídal?
ZAGORECKIJ O Čackém, teď tu byl.
HRABĚNKA-VNUČKA S tím už mi
pokoj dejte;
teď jsem s ním mluvila.
ZAGORECKIJ Tak to si blahopřejte:
je choromyslný...
HRABĚNKA-VNUČKA Co?
ZAGORECKIJ Vyšel z rozumu.
HRABĚNKA-VNUČKA Sama jsem došla k tomu
samému;
vsadím se o všechno, že jsme v tom unisono.

18. výstup

Tíž a HRABĚNKA-BABIČKA

HRABĚNKA-VNUČKA Ach, grand'maman, ta rána!

To je ono!

Ta novina! Co stihlo nás!

No, poslyšte! Ta krása! Na mou duši...!

HRABĚNKA-BABIČKA Milášku, šalehlo mi v uších,
mluv hlašitěji...

HRABĚNKA-VNUČKA Nemám čas!

(ukazuje na Zagoreckého)

Il vous dira toute l'histoire.

Jdu, vyptám se.

(odejde)

19. výstup

ZAGORECKIJ, HRABĚNKA-BABIČKA

HRABĚNKA-BABIČKA Co? Co? Še šnat tu vypuk pošár?

ZAGORECKIJ To Čackij vyvolal tu zmatek nad zmatek.

HRABĚNKA-BABIČKA Šackého? Kdo dal pod šámek?

ZAGORECKIJ Do hlavy v horách lup, a pošuk je z té
rány.

HRABĚNKA-BABIČKA Šíkáš šednášský klup? Má jako
š pušurmany?

ZAGORECKIJ S tou není řeč.

(odejde)

HRABĚNKA-BABIČKA Antone Antonyči! Ach!

On taky plách — jsou šamý špěch a štrach.

20. výstup

HRABĚNKA-BABIČKA a KNÍŽE TUGOUCHOVSKIJ

HRABĚNKA-BABIČKA Pál, muší na něm pýt, a uš má
na kahánku!

Šlyšel šte, kníže? —

KNÍŽE A-chm?

HRABĚNKA-BABIČKA Jako tišíc špalků!

Tak teda viděl šte, jak nášelník tu pyl?

KNÍŽE E-chm?

HRABĚNKA-BABIČKA Co Šackému tu pouta našadil?

KNÍŽE I-chm?

HRABĚNKA-BABIČKA Ranec py mu dát měli!

Na fojnu s ním! Pšekrošil šákon, ať ší jde!

KNÍŽE U-chm?

HRABĚNKA-BABIČKA Je pušurman! A je!

A foltairján šatvršely!

Kdepak! Jak pašeš! Šem, š tím našlouchátkem plíš.

Š tou hluchotou je těžký kšíš.

21. výstup

Tíž a CHLJOSTOVOVÁ, SOFIE, MOLČALIN, PLATON
MICHAJLOVIČ, NATALJA DMITRIJEVNA, HRABĚNKA-
VNUČKA, KNĚŽNA s DCERAMI, ZAGORECKIJ, SKALOZUB,
pak FAMUSOV a mnoho jiných.

CHLJOSTOVOVÁ O rozum přišel, vůle Páně!

Tak najednou! Tak nečekaně!

Sofie! Slyšelas?

PLATON MICHAJLOVIČ Kdo to tu rozhlásil?

NATALJA DMITRIJEVNA

Všichni, ty můj!

PLATON MICHAJLOVIČ Když všichni, tak se
věřit musí,
nechce se však.

FAMUSOV (*přichází*)

Komu se tady věřit hnusí?

Je to nad pochybnost! To já to objevil!

Mám oči na štopkách, kdo se s ním vypořádá!

Zmiň se mu o vládě, ví bůh, co navykládá!

Hluboko pokloň se, padni si do prachu,

a zdrav si třeba monarchu,

jsi u něj padouch z padouchů!...

CHLJOSTOVOVÁ Legrácky! Tak se chovat!

Já něco říkala — a on se rozchechtal.

MOLČALIN Mně radil — se službou v Archívu ať se
jdu schovat.

HRABĚNKA-VNUČKA Mě švadlenkou vám milostivě
jmenoval!

NATALJA DMITRIJEVNA Mužovi poradil, ať žije
na vesnici.

ZAGORECKIJ Má všechny příznaky.

HRABĚNKA-VNUČKA V očích měl chuť se prát.

FAMUSOV To už je v rodině, zdědil to po přeslici;

mát jeho o rozum vám přišla osmkrát.

CHLJOSTOVOVÁ Jsou věci na světě, že člověk nad
tím žasne!

Z rozumu vyšel — mladíček!

Hm, asi moc pil.

KNĚŽNA To je to...!

HRABĚNKA-VNUČKA To je jasné!

CHLJOSTOVOVÁ Pil šampaňské jen z větších skleniček.

NATALJA DMITRIJEVNA Z lahví, a velkých k tomu.

ZAGORECKIJ (*se zápallem*)

Kdepak, má drahá, z demižónu!

FAMUSOV Na tom všem nebylo by nic,

když mužský vypije víc vína!

Učení, to je mor — učenost je tím vinna,

že se teď množí pořád víc

šléných mínění, lidí a divných spisů.

CHLJOSTOVOVÁ Nevyjdi z rozumu už jen z těch
lycejí,

škol, penzionátů a jak to jmenují,

z toho, jak navzájem se učí zeměpisu.

KNĚŽNA Ne, v Petrohradě ústav je:

pe-da-ko-kický — tak nějak se jmenuje:

tam cvičí hordy bezvěrců a rozkolníků

profe-ssoři!!! — Učil se tam můj synovec

a vyšel odtamtud! Teď má jen apatyku,

ženským se vyhýbá — i mně — ten pitomec!

Úřad? Kdepak! Jen chémie a botanyka —

kníže, a dělá lekárníka.

SKALOZUB Můžu vás potěšit: chystá se náprava,

je projekt stran škol, lycejí a gymnázií;

tam učit bude se jen po našem: ráz dva;

a knihy — ty se stanou slavnou historií.

FAMUSOV Sergeji Sergejiči, ne! Když vřed, tak vřed:

a všechny knihy spálit hned.

ZAGORECKIJ (*krotce*)

Jsou knihy a knihy. 'sím, kdybych, mezi námi,

byl cenzorem, už předem vím,

že bych šel po bajkách — ty na smrt nesnáším!

Všem lvům a orlům všem to věčné vysmívání!

Pravdoucí pravda je:

že jsou to caři, ne? I když jsou bestie.

CHLJOSTOVOVÁ Když na rozum je chorý, drazí páni,
co na tom pak, zda z knih, nebo že pil —
mě Čackij zarmoutil.
Už z lásky křesťanské je hoden slitování;
byl chlapík jako meč, tři stovky duší měl.
FAMUSOV Ne, čtyři.
CHLJOSTOVOVÁ Jenom tři.
FAMUSOV Ne, čtyři sta.
CHLJOSTOVOVÁ Ne! Tři sta.
FAMUSOV V mých kalendářích...
CHLJOSTOVOVÁ Lžou, jak bys to nevěděl.
FAMUSOV Ne, přesně čtyři sta. Chceš se přít,
dozajista!
CHLJOSTOVOVÁ Ne! Tři sta! — Nevím já, co kdo
kde všechno má?
FAMUSOV Ne, čtyři sta, buď rozumná.
CHLJOSTOVOVÁ Ne! Tři sta, tři sta, tři sta.

22. výstup
Tíž a ČACKIJ

NATALJA DMITRIJEVNA Hle, on.
HRABĚNKA-VNUČKA Pst!
VŠICHNI Pšt!
(*ustupují od něho*)
CHLJOSTOVOVÁ Fantas ho chytá zas,
má za lubem se prát, ta hádává ho drží!
FAMUSOV Ó, bože můj! Ostršíhejž hříšné nás!
(*bojácně*)
Příteli můj! Ty nejsi ve své kůži.
Po cestě musíš spát. Jak tep? Nedobře je ti.

ČACKIJ Ba, nemám sil: milión strážní,
hrud bolí z družných objetí,
kolena od poklon a uši z přivítání,
a hlava ještě víc ze všech těch hloupostí.
(*přistoupí k Sofii*)
Mou duši tady svírá hoře, tesklivina,
a v moři lidí jsem tu ztracen, nesvůj jsem.
Ne, s Moskvou nejsem spokojen.
CHLJOSTOVOVÁ Heleme, Moskva je tím vinna.
FAMUSOV Dál od něho.
(*dává znamení Sofii*)
Hm, Sofie! — od něj, a dál!
SOFIE (*Čackému*)
Nač jste se takhle rozhněval?
ČACKIJ Tam v pokoji ta sešlost bůhví k čemu:
tam z Bordeaux Francouzek jak páv se nadouval
uprostřed jakéhosi sněmu
a vyprávěl, jak na cestu se dal
k nám na Rus, k barbarům, a bál se jak pes kyje;
přijel a zjistil tu: vrch pohostinnosti,
z ruštiny ani zvuk, zbla ruské tvářnosti,
jak kdyby na venkov si u nich doma vyjel
k svým příbuzným. — A hele, jen se rozkoukal,
už se tu zabydlel jak malinkatý car;
dámy trn jako hloh, zvlášť když se naparádí...
Je rád, my nejsme rádi.
A ze všech stran, jen domluvil,
ozval se stesk a nářek, kvíl:
Ach! Francie! Kraj v světě k pohledání!
Dvě kněžny, sestry dvě, se daly do fňukání,
jak se jim vtloukalo od nejútlejších let.
Kam před kněžnami uprchnout, ví svět!

Já stranou vznesl přání, vlastně jenom k sobě,
pokorně, byť i pozved hlas:
kež bůh z nás ďábla vymýtí, co nutí nás
k otrocké, bohaprázdné, slepé nápodobě;
kež v duši některé nám jiskru roznítí,
která by příkladem a výzvou
nás držela jak pevnou opratí,
když po cizím jsme bez sebe až k závratí.
Ať třeba si mne starověrcem nazvou,
však pro mne Sever náš je horší tisíckrát
od dob, kdy ochoten je za novoty dát
svůj mrav i jazyk svůj i minulost svou svatou,
i šat svůj velebný za zvrhlost, za převzatou
jak zrovna od šašků:
chvost vzadu, vpředu divný výstřih podle módy,
navzdory úsudku, vrtochům nepohody;
vše brání pohybu na úkor zevnějšku;
ty směšné, šedivé a podholené bradky!
A jako šat a vlas se nosí rozum krátký!
Ach, jsme-li zrozeni se ve všem opičit,
co, byť i od Číňanů třeba, si nepůjčit
z velmoudré u nich neznalosti cizozemců.
Jsme s to kdy bez cizovlády mód vůbec žít?
Aby náš důmyslný, chlapský lid
už jen dle jazyka nás nepočítal k Němcům!
„Jak evropské lze vůbec srovnávat
s tím vaším národním?
moc rád bych se vás zeptal!“
„Jak madam, madmazel pak chcete překládat?
Fakt, paní, slečna, fakt?
No ne!“ — mně kdosi breptal.
A představte si, kdekdo z nich

si ze mne začal tropit smích:
„Paní! Cha! Cha! — no to je ale krásné!“
„Slečno! Cha! Cha! — no to je prostě strašné!“
Jak když mě ďábel posedne,
chystám se na ně svolat hromy;
všichni však prchli ode mne.
Tohle je ten můj případ, není nový;
V Moskvě i Petrohradě, kam na Rusi se hnem,
Francouzek z Bordeaux udělal tu všem:
jen ústa otevře, a žije,
má u všech kněžen štěstí, sympatie;
kdo v Petrohradě, v Moskvě však
je nepřitelem mód a mravů dovezených
a v jehož hlavě naopak
pár myšlenek se najde nezkažených
a ve společnosti si troufne hlásat je, —
tak...
*(ohlédne se, všichni s přenáramnou horlivostí krouží ve
víru valčíku. Staří se rozešli ke kartám)*

Konec třetího dějství

ČTVRTÉ DĚJSTVÍ

Parádní dvorana Famusovova domu; široké schodiště z druhého, obytného podlaží, kam vedou četné boční schody z podkroví; dole vpravo (z hlediska jednajících osob) je východ na schodiště před podjezdem domu a vrátnice; vlevo, ve stejné úrovni, Molčalinův pokoj. Noc. Slabé osvětlení. Lokajové; někteří sem tam chvatně pobíhají, jiní stojí v očekávání svého panstva.

1. výstup

HRABĚNKA-BABIČKA, HRABĚNKA-VNUČKA, *vpredu*
jých LOKAJ

LOKAJ Vůz pro hraběnku Chrjuminovou.

HRABĚNKA-VNUČKA *(zatímco ji zachumlávají do kožichů)*

Ten candrbál! Ten Famusov! A hosty zvát!

Jak v márnici; hastroši ze záhrobí,
promluvit není s kým, natožpak tancovat!

HRABĚNKA-BABIČKA Uf! Z pálu na krchof —
uš mě to všecko šmáhá —
co nefidět mě švešou. — Jedem, drahá.
(obě odjedou)

2. výstup

PLATON MICHAJLOVIČ a NATALJA DMITRIJEVNA. *Jeden*
lokaj kolem nich pobíhá, druhý u podjezdu křičí:

Kočár Goričových!

NATALJA DMITRIJEVNA Andílku, pusinko,
dušičko jediná, co tě tak roztesknilo,
(políbí chotě na čelo)

že se to dnes těm Fámusovým vydařilo.
PLATON MICHAJLOVIČ Na bálech pospávám,
víš dobře, matinko,
a víš, že bály se mi ke smrti hnusí,
jsem však tvůj husar, jít se musí,
vartovávám i přes půlnoc
a tancuju, co možná skrovně,
když rozkaz vydá vyšší moc.

NATALJA DMITRIJEVNA To ty jen předstíráš,
a strašně nešikovně;

mocí chceš ukázat, že už jsi vlastně kmet.

PLATON MICHAJLOVIČ *(chladnokrevně)*

Bál není špatná věc a nesvoboda med:

Kdo nás však do ženění tlačí!

Co naděláš však proti osudu...

LOKAJ *(zvenku)*

Paní už v kočáře, a mrzutá být ráčí.

PLATON MICHAJLOVIČ *(s povzdechem)*

Dyť jdu, už jdu.

(odjedou)

3. výstup

ČACKIJ a před ním jeho LOKAJ

ČACKIJ Syp, ať je tu, a honem, jak se sluší.
(lokaj odejde)

Vida — a den je pryč a s ním

i všechny známky, čmoud a dým

všemožných nadějí, jež plnily mi duši.

Co čekal jsem? Co najít chtěl a jak?

Kouzelná shledání? Kout srdce pohostinný?

Křik! Radost! Náruč! — Jaloviny.

V povoze cestou zrovna tak:
v rovině nesmírné tam sedíš marně
a vpředu pořád tak nějak
světle a modře, mnohotvárně;
tak jedeš hodinu, dvě, den — a zvesela
dorazíš k zastávce; nocleh. A vůkol vidíš:
stále táž pláň a step, pustá a zmrtvělá...
A vztekáš se tím víc, čím víc se zapremýšlíš.

(*lokaj se vrací*)

Tak jedem?

LOKAJ Kočí pryč, 'sím, není k sehnání.

ČACKIJ Běž, najdi ho, zde není místo k přespání.

(*lokaj zas odběhne*)

4. výstup

ČACKIJ, REPETILOV; *ten vyběhne po schodišti zvenku a u samého vchodu zakopne, upadne jak široký tak dlouhý, vyskočí a honem se upravuje.*

REPETILOV Fuj! škobrtnul jsem. — Šmarjá, osud!
Moment, jsem dobře, fakt; ty, příteli! A odkud?
Drahý! Mon cher! Neměl jsem potuchy!
Ti blbci — frašek co si nadělali,
že kecám, hlupák jsem, že věřím na duchy,
že slyším trávu růst, na rozum si mě brali;
teď... prosím, vytmav, jaký jsem,
jak bych to věděl, letím sem
a brínk; viděls ten kotrmelec,
jen překročil jsem tenhle práh.
Repetilov, ten pomatenec —
klidně se pousměj — naivka, lže až strach;

a mne jak nemoc jakás něco k tobě táhne,
cosi jak láska, vášeň snad,
jsem ochoten krk za to dát,
že nemáš přítele, jenž po tobě tak prahne,
a věrnějšího než jsem já,
ať zahyne má rodina,
ať celičkový svět prokleje mě,
ať na místě mě zhltně země,
ať rozrazí mě Hospodin...

ČACKIJ Je dost těch prkotin.

REPETILOV Zřejmě mne nemáš rád,

a zcela přirozeně;

s druhými mluvím tak všelijak,

s tebou si netroufám jen tak,

jsem nedouk, jsem hňup, jsem šašek, ubožák.

ČACKIJ Podivně ses to shodil!

REPETILOV Hubuj mne, proklínám, že jsem se
vůbec zrodil,

jen při pomýšlení, jak já ubíjel čas!

Kolikpak hodin je?

ČACKIJ Je čas se odtud ztratit;

a chtěl-lis na bále být včas,

můžeš se klidně vrátit.

REPETILOV Bá! Příteli, co bá! Kde do bílého dne

jha slušnosti nás drtí neúprosná tíha,

čets? Existuje kniha...

ČACKIJ A ty jsi čet? Číst přece patří mně,

tys Repetilov, ne?

REPETILOV Říkej mi radši vandal,

to jméno jsem si zasloužil:

co živ jsem omezence ctil!

Sám jakživ žil jen tím kam na oběd či na bá!

O děti nedbal já! Manželku podváděl!
Hrál jsem a prohrával! Byl zbaven svéprávnosti!
Tanečníci! Ne jednu, dvě jsem měl,
by najednou tři kosti!
Nevyšel z opice! Pil na radost i zlost!
Vším pohrdal! Zákony! Svědomím i vírou!
ČACKIJ Poslechni! Lži si, ale s mírou;
důvodů k zoufání je víc než dost.
REPETILOV Teď však mi gratuluj, teď znám se
s lidmi,
s výkvětem rozumu!! — Nemrhám noční čas.
ČACKIJ A co teď, například?
REPETILOV Tu jednu noc — vzal das,
taž se však, kde jsem byl?
ČACKIJ Už napřed vím,
buď klidný.
Že v klubu?
V Anglickém. Když už se zpovídat,
jdu z bouřlivého schůzování.
Ty, prosím tě, však mlč, já musel slovo dát;
víš, máme společnost a tajná zasedání
čtvrtek co čtvrtek — přísně tajné, víš...
ČACKIJ Mám strach! A ty se nebojíš,
v klubu?
REPETILOV Tak.
ČACKIJ Jsou výjimečná opatření,
že vyřídí i vás i vaše utajení.
REPETILOV Tvá obava je zbytečná;
ač břeškně mluvíme, nic nikdo nepozná.
Já sám, když sněmovny či poroty se řeší,
takový Byron, inu věci těžší,
moc často poslouchám, neplknu ani jot;

Ach! Alexandre! Zles nám tady scházel, hochu;
poslechni, miláčku, potěš mě aspoň trochu;
sjedme tam hned; to blaho, taky odcházíš.
Co ti tam představím, si piš:
Lidi mně v praničem se nepodobající,
co za lidi, mon cher! Trest mládí s makovicí! —
ČACKIJ Bůh s nimi, s tebou též. Víš, kam teď pojedu?
Proč? V mrtvou noc? Spal bych,
a tak se vyspat jdu.
REPETILOV Kdopak spí teď? No ne! No tak, a bez
váhání,
vždyť my jsme my...! A tam... jsou lidé
odhodlaní,
na tucet zapálených hlav!
Křičíme... a řek bys tisícíhlavý dav!
ČACKIJ A proč se čílíte, kdepak vás bota tlačí?
REPETILOV No, rámus děláme.
ČACKIJ Rámus? A to vám stačí?
REPETILOV Na dialog teď není místo ani čas;
jde o stát, není to věc malá,
vidíš to přece, není zralá,
to nejde vráz.
Co za lidi! Mon cher! Nač dlouhé historie,
vem za prvé knížete Grigorije!!
Jak když ho vyšije! Skrz naskrz Angličan;
Leta tam žil: anglickým humorem nás mořít;
nakrátko, jaksepatří ostríhán,
a mluví skrz zuby, když se k nám rozhovoří.
Ty se s ním neznáš? Seznámím tě s ním.
Druhý je Vrkalov náš, Jevdokim;
neslyšels ho, jak zpívá? Přenádherně!
Víš, miláčku, on speciálně

má jednu rád — v tom jsme s ním zajedno:
 „A! Non lasciar mi, no, no, no!“
 Pak dvojice, dva bratři,
 Levon a Boriňka, kumpáni jaksepatří!
 Co ti mám o nich povídat;
 však jestli génia vám libo jmenovat:
 Udušjev Ippolit Markelyč!!!
 Už vůbec něco z jeho děl
 jsi četl? Aspoň drobnost? Ne-li,
 pak, chlapče, čti si v něm — už vůbec oněměl;
 takové řezat, žádný ohled,
 a bičem domlouvat jim pořád: piš, piš, piš!
 V novinách ale tu a tam i objevíš
 od něho „Něco“, „Zlomek“, „Pohled“.
 Co je v tom „Něco“? — Prostě vše!
 Zná všechno — šetříme si ho, až bude zle.
 Hlavu však máme tam, ne k Rusi, ale k světu!
 Netřeba jmenovat, poznáš ho z kontrfektu:
 Noční rváč, rošťák, duelant,
 Kamčatku za sebou, vrátil se Aleutem
 a přirozeně defraudant;
 vždyť člověk rozumný musí být podvodníkem!
 Když o cti vysoké nám ale vypráví,
 běs jakýsi v něm všechno zláme:
 tvář vzplane, oči zkrvaví,
 sám pláče, a my všichni štkáme.
 Existují jim podobní? Ne! Toseví...
 Já mezi nimi, jasně, jsem jen řadový,
 dost líný, pozadu, když pomyslím, až hrůza!
 Když však hnu makůvkou a políbí mě múza
 a hodinku si posedím,
 pak nevím ani jak, a kalamburek porodím.

Ostatní v momentě mé ideje se chopí,
 pak šestka v mžiku z toho vódevilek ztropí
 a naráz zhudební to našich dalších šest;
 a když to dáváme, je aplaus všechna čest!
 Teď, bratře, směj se, že jsem kuba:
 přemíru schopností mi neráčil bůh dát,
 pro dobré srdce však mě každičký má rád,
 lžu — odpustí...

LOKAJ (*u podjezdu*) Vůz pana Skalozuba.
 REPETILOV Cí?

5. výstup

Tíž a SKALOZUB; sbíhá ze schodiště

REPETILOV (*běží mu v ústřety*)
 Skalozub! Duše beránčí!
 Stůj! Kampaktak ty? Práv buď družbě.
 (*dusí ho v objetí*)

ČACKIJ Kam zmizet? Třeba tamhle snad.
 (*vejde do vrátnice*)

REPETILOV (*Skalozubovi*)
 Jak do vody bys dávno pad;
 prý u pluku jsi teď a věnuješ se službě.
 Znáte vy se?
 (*ohlíží se po Čackém*)

Vzal roha, paličák!
 Nevadí, náhodou jsi milý zrovna tak,
 pojď se mnou, prosím tě, a nic se nevymlouvej!
 U Grigorije lidstva je jak v roce dnů,
 na čtyřicet je nás, a ouvej!
 Dialog! Toho rozumu!

Celou noc neznudí tě řeči,
za prvé šampaňské ti lijou do boty
a za druhé ti nabíflují věci,
na něž jsme kratasi, já zrovna jako ty.

SKALOZUB Dej pokoj: učeností, tou mě neomráčíš,
verbuj si jiné — jestli ráčíš,
já Grigóriji i vám
feldvébla za voltéry dám,
ten postaví vás do pozoru,
a ani muk, sic jdete pod závoru.

REPETILOV Myslíš jen na službu! Víš, mon cher,
jak já zhas:
i já lez nahoru, ale ne zhruba zbystra,
a jako nikdy nikdo snad si zlomil vaz:
eráru sloužil jsem; v ten čas
von Klotz měl čáku na ministra,
a já —
chlap šfílená,
se zbrk a začal chodit s dcerou
a s jeho manželkou a s ním jsem betla hrál,
a dotedka mě čerti berou
z těch sum, co jsem jim odevzdal!
Měl na Fontánce dům, já vedle, se sloupovím!
Svůj vystavěl — těch peněz, to ti povím!
A potom nakonec tu dceru jsem si vzal.
Věno, co? — Ani mrt! A služebně? — Jen žal.
Tchán Němec — co to dalo?
Měl strach, že by se vykládalo,
že nadržuje rodině!
Vzal čert ten jeho strach, prospěl tím nějak mně?
Chám, šplhoun prodejná, veš úřednická, němá,
byl každý jeho sekretář,

teď ze všech je sběh urozená,
jen prolisťuj si kalendář.
Fuj! Služba, hodnosti a kříže duši trýzní,
Lachmoťjev Alexej řek s krásnou žtzní;
že tady pomůže jen radikální lék,
už přestal trávit žaludek.
zarazí se, všimne si, že místo Skalozuba stojí vedle něho
(Zagoreckij; Skalozub mezitím odjel)

6. výstup

REPETILOV, ZAGORECKIJ

ZAGORECKIJ Klidně si hovořte, upřímně prohlašuji,
že stejně jako vy jsem strašný liberál
a že se odvážně a rovně vyjadřuji,
jsem škodný, že to nejde dál!

REPETILOV (rozmrzele)

Jsme samý nesvár, samý svízel;
po tamtom ani čmoud, a ten jak pára zmizel.
Teď Čackij odtud prch a po něm Skalozub...

ZAGORECKIJ Copak vy míníte o Čackém?

REPETILOV Není hňup,

teď před chvilkou tu byl; pár šplechtů z musu,
pak vódevil jsme vážně vzali na přetřes.
Vódevil, to je věc, ostatní nežral pes!

My spolu... zajedno jsme... co do vkusu.

ZAGORECKIJ A všim jste si, že bohužel
nám na rozumu ochořel?

REPETILOV Kolosální blbost!

ZAGORECKIJ Všichni však věří na ni.

REPETILOV Lež, výmysl!

ZAGORECKIJ Jen se všech vypetejte.
REPETILOV Hm, zdání!
ZAGORECKIJ Sám Petr Iljič má z něj strach,
i kněžna s princeznami.
REPETILOV Tlach.

7. výstup

REPETILOV, ZAGORECKIJ, KNÍŽE s KNĚŽNOU a ŠESTI
DCERAMI; *nedaleko za nimi po parádním schodišti
sestupuje za chvíli CHLJOSTOVOVÁ, MOLČALIN ji vede
pod paží. Lokajové v honu a shonu.*

ZAGORECKIJ Mé kněžny! Mínění! Smím prosím
obtěžovat?

Je Čackij šílený, či ne?

1. PRINCEZNA Kdo o tom může pochybovat?
2. PRINCEZNA Celý svět ví, že jistotně!
3. PRINCEZNA I Drjanských, Chvorovi, i všichni
Poskokovi...
4. PRINCEZNA Ach! Vždyť už jinak dnes vám nikdo
neodpoví!

5. PRINCEZNA Kdo pochybuje? Kdo?

ZAGORECKIJ On nechce věřit...

6. PRINCEZNA (*Repetilovovi*) Vy?!

VŠECHNY ZÁROVEŇ Msjé Repetilov, vy?

Msjé Repetilov, co vy?

Vy? Proti mínění nás všech?

Hanba vám! Všem jste pro posměch!

REPETILOV (*zacpává si uši*)

Promiňte! Víím už, že to všichni vědí dávno.

KNĚŽNA No, ještě aby ne, mluvit s ním není radno,
už dávno měl být přikován;
všichni jste tady na něj krátkí,
kam na něj s rozumem i kníže Petr sám!
Po mém je jakobínek ten váš Čackij!!!
Jede se. Kníže, svez Zizi nebo Katiš.
Vejde se nás šest, já už to rozsadím.

CHLJOSTOVOVÁ (*ze schodiště*)

Kněžno, a dloužek z karet kdy mi splatíš?

KNĚŽNA Až zase při kartách.

VŠICHNI (*navzájem*) Ó sbohem, ach!

(*knížecí rodina odjede; Zagoreckij rovněž*)

8. výstup

REPETILOV, CHLJOSTOVOVÁ, MOLČALIN

REPETILOV Nebesa! Ach! Co víme? Co já vím?

Anfiso Nilovno! Čackij! To neštěstí!

Náš rozum vznešený! A tisíc starostí!

Proč jen my na světě se vůbec plahočíme?

CHLJOSTOVOVÁ Tak mu dal bůh, a uvidíme,

snad vyléčí se nakonec;

ty ale, chlapče, ne, tys hotov, marná věc.

Omeškat ráčil ses tak trochu! —

Molčaline, zde máš svůj stan,

nemusíš se mnou už; a buď tu s tebou Pán.

(*Molčalin odjede do svého pokoje*)

A ty si sbohem buď; čas usadit se, hochu.

(*odjede*)

9. výstup

REPETILOV *se svým* LOKAJEM

REPETILOV Kam teď se dáme, vědět chceš?

Už hnedle svítne nové ráno.

Pojď, usad mě, a nevidáno,

vez, kam si zamaneš.

(odjede)

10. výstup

Poslední lampa zhasne.

ČACKIJ *(vyjde z vrátnice)*

Co tohle je? Ne, teď mě uši neklamaly!

To nebyl žert, to byla zloba. Jaké čáry,

či je to černé řemeslo,

že tenhle nesmysl tu všichni opakují!

Někteří jak by o vítězství šlo,

jiní jen jako politují...

Do lidí kéž by někdo vnik:

je horší duše nebo jazyk v nich?

Čí tohleto je dílo?

Pár hlupců uvěří a rozšiřuje tlach,

baby hned bijou na poplach —

veřejné mínění se narodilo!

Tak vida, domov můj... Ne, krátce jsem tu host,

a zřejmě brzičko ho budu mít až dost!

Ví o tom Sofie? — Není schopna té špíny,

že tímhle uškodit by chtěla zrovna mně,

zasmála se a je jí lhostejné,

zda jsem to já, či někdo jiný,

co bych si namlouval, kdo by jí za to stál?

Proč ale omdlela, odkud to rozrušení?

Kdepak! Já záchvat z rozmazlení,

jejž ztiší maličkost, když pro maličkost vzplál —

za příznak citů měl, jež nelze říci slovy. —

Ne, citu za nehet; jakože omdlí zas,

když někdo šlápne na ocas

kotěti nebo mopslíkovi!

SOFIE *(nad schodištěm v druhém podlaží, se svíčkou)*

Molčaline? Vy?

(honem zas přivře dveře)

ČACKIJ Sama! K ní! Fakt, kdepak sen!

Krev stoupá do hlavy a hlava se mi točí.

Vyšla! Zas zmizela! Slouží mi vůbec oči?

Fakt jsem se minul rozumem?

Nejsem však připraven na všechna překvapení.

Ano, jde o schůzku, vůbec ne o vidění!

Nač sobě samému bych něco nalhával?

Zde bydlí Molčalin a její hlas ho zval.

LOKAJ *(ze schodiště k podjezdu)*

Už je...

ČACKIJ Kšš!

(naznačuje mu, ať čeká venku)

Zůstanu tu třeba do svítání,

z očí ji nespustím. Jestli už hoře pít,

líp bez meškání

než meškat — meškáním se útrap nelze zbýt.

Zas dveře otvírá...

(schová se za sloup)

11. výstup

ČACKIJ *za sloupem*, LÍZA *se svíčkou*

LÍZA Ach! Tuhne krev! Nic naplat,
jen tmoucí tma! Mám strach ze skřítků domácích
a taky z lidí živoucích!
Má paní je má smrt! Pánbůh ji zatrat!
Z Čackého je jak na trní;
že ho tu zmerčila, a tady, v přízemí!
(*rozhlíží se*)
Toho tak užije, stát někde ve výklenku!
Ten bude na mou duši venku,
odložil lásku na zítřek
a doma už si leh.
Musím však zatukat, je rozkaz, na drahouška.
(*klepe na dveře Molčalinova pokoje*)
Račte se probudit, laskavě napnout ouška,
paní vám vzkazuje, že máte přijít hned.
A hybaj k ní, je nahněvaná.

12. výstup

ČACKIJ *za sloupem*, LÍZA, MOLČALIN, *zívá a protahuje se*
SOFIE *se krade shora*

LÍZA Jste jak ten kámen nebo led.
MOLČALIN Lízinko, ach, ty ke mně, sama?
LÍZA Jdu od paní.
MOLČALIN Podivná věc,
že v těchhle líčkách, v těchhle žilkách
nevzplanul dosud lásky ruměnec!
Chce se ti do smrti jen běhat po posílkách?

LÍZA Kdo nevěstinku hledají,
ať nelapají lelky;
má půvab, kdo se nenají
a nespí do veselky!

MOLČALIN Veselka, jaká, s kým?

LÍZA S mou paní, ne?!

MOLČALIN I jdi!

Moc nadějí je v popředí,
i bez svatby si porádíme.

LÍZA Co to, a koho za muže
si jiného pak vyvolíme?

MOLČALIN To nevím. Skončit však to dobře nemůže.

Co bych to neřek otevřeně:
po zádech běhává mi mráz,
že Pavel Afanasjič nás
překvapí při schůzce, prokleje, rozežene...
Já v Sofii Pavlovně opravdu nevidím,
oč zvlášť bych stál. Ať si má po svém. Není stálá,
Čackého taky milovala,
i já ji jednou omrzím.

Andílku můj, co k tobě ale cítím,
jen z poloviny k ní bych pocítit si přál;
nic naplat, s tou už jsem to vzdal:
chci něhou oplývat a zchladnu — jak ji vidím.

SOFIE (*stranou*) Ta podlost!

ČACKIJ (*za sloupem*) Ten se ukázal!

LÍZA A nestydíte se?

MOLČALIN Mně otec říkával:
hleď zavděčit se všem, kamkoli jednou přijdeš —
kde budeš, domácímu pánovi,
kde sloužit budeš, náčelníkovi,
a s jeho sluhou hleď, ať vždycky vyjdeš,

pak s vrátným, se správcem, to abys dobře měl,
a se správcovým psem, ten aby nevrčel.
LÍZA Tak všem se zachovat, to ztěžka někdo zmůže!
MOLČALIN Proto to hraju s ní a dělám všecičko,
co libo dcerunce tak slovutného muže...
LÍZA Co už dal teplé místečko
a bohdá dá i hnízdečko?
A jde se, dost těch řečí, pane.
MOLČALIN Vždyť už se kořit jdu té králce uplakané.
Napřed se stisknout nech v upřímném objetí.
(*Líza se nedá*) Proč ona, a ne ty!
(*chce jít, Sofie mu zastoupí cestu*)
SOFIE (*téměř šeptem; až do konce tohoto výstupu všechno
skoro polohlasně*)
Už ani o krok dál, slyšela jsem, dost toho,
jste člověk ohavný! Stydím se i těch stěn.
MOLČALIN Sofie Pavlovno...
SOFIE Mlčte, už ani slovo,
mně nezáleží na ničem.
MOLČALIN (*padne na kolena; Sofie ho odstrkuje*)
Vzpomeňte si, nehněvejte se, nepřestaňte!...
SOFIE Už nevím nic a neobtěžujte mě už.
A vzpomínky! Ty bodají jak ostrý nůž.
MOLČALIN (*plazí se jí u nohou*)
Ó, prosím vás...
SOFIE Nepředstírejte, vstaňte.
Mlčte, znám výmluvy, jichž se mi dostane.
Lež, lež a lež...
MOLČALIN Prosím vás o milost...
SOFIE Ne, ne.
MOLČALIN Všecko to byl jen žert a neřek jsem nic,
kromě...

SOFIE Nechte mne hned, dokud je čas,
sic křikem vzbouřím všechno v domě
a sebe znemožním i vás.
(*Molčalin vstane*)
Od nynějška jak bych vás nepoznala,
výčitky, nářky, slzy, pláč
ode mne nečekejte, není proč a zač,
zmizte však, aby vás tu zora nezastala
a abych nikdy nic už o vás neslyšela.
MOLČALIN Jak rače poroučet.
SOFIE A ne-li, nevázím
si sebe, však mě znáte,
pak zlostí bez sebe vše otci vypovím.
Jděte si. — Počkat, štěstí máte,
že při těch setkáních, když už spal celý dům,
býval jste slušnější a míň si troufal na mne
než před lidmi, ve společnosti, za dne;
máte blíž k farizejům nežli k troufalcům.
Mně stačí, že je noc, když rouška z očí spadla,
že jsme tu bez svědků, co v planých výčitkách
nás špehují, jak když jsem dneska do mdlob padla,
a Čackij...
ČACKIJ (*vrhne se mezi ně*)
Tu je, farizejko!
LÍZA A SOFIE Ach! Ach! Ach!
(*Líza v úleku upustí svíčku; Molčalin se schová ve svém
pokoji*)

13. výstup

Tíž, krom MOLČALINA

ČACKIJ Hm, ve dne mrákoty, teď na tom nezáleží;
je hlubší příčina, než jsem si namluvil;
teď konečně mám jasno, oč tu běží!
Komu já obětován byl!
Jak já svou zuřivost na dlouhý loket měřil!
Zíral a viděl, neuvěřil!
A milý, pro něhož byl odvrhnut
bývalý druh i ženský strach i stud,
se krčí za dveřmi a bojí svého stínu.
Ach, kde je k osudu hře klíč?
Pro lidi se srdcem má jenom bič!
Blaze je na světě jen Molčalinům!

SOFIE *(celá v slzách)*

Dost už dost, přestaňte, sama jsem vinna vším.
Kdo se však nadát moh té jeho záludnosti!
LÍZA Šum! Hluk! Sem! Celý dům! Nevidím,
neslyším,
váš tatíček, a řeči o vděčnosti.

14. výstup

ČACKIJ, SOFIE, LÍZA, FAMUSOV, *houf sluhů se svíčkami
a lucernami*

FAMUSOV Sem, za mnou! Honem, honem sem!
Víc svíček, ke mně, luceren!
Skřítkové? Známe je, jak tu jsou! Světlo, svíce!
Sofie, dcera, nestoudnice!
Necuda! Zde, a s kým! Je jedna hanbářka

jak její máť, má žena nebožka.

Má polovice, jen jsem vytáh paty,
už táhla s mužským na roráty!
Styď se, a s barvou ven! Jak, čím tě obelstil?
Že zešlel, jsi sama povídala!
A mě to netrklo, že zrovna s ním ses spřáhla!
Vždyť je to spiknutí, a v tom spiknutí byl
on, všichni hosti, vše. Cožpak já zhřešil něčím?...

ČACKIJ *(Sofii)*

I za ten výmysl vám ještě navíc vděčím?
FAMUSOV Nestav se, holenku, to nežeru,
perte se třeba, neuvěřím.
Ty, Filko! Co za obžeru
a hlušce dal já si do vrátnice k dveřím,
nic neví o ničem. Kams, chlape, oči dal,
kdes byl, kudy ses coural?
Proč jsi tu nepozamykal?
Copak žes nehlídal? Zřejmě ses v nose štoural;
na práce, do vyhnanství s vámi, holoto:
každý z vás za groš by mne zradil!
Tvé jsou to intriky a šmejdy, koketo;
to je ten Kuzněcký; jak by ti neporadil,
jak dávat milence na jednu hromadu!
Však já ti srovnám tyhle spády:
marš do čeledníku, kurník ti spraví náladu;
a s tebou, dcerunko, si taky víme rady:
tak dva tři dni měj ještě strpení:
a z Moskvy, od lidí, a pěkně v ústraní,
kde nejsou švarní záletníci
u tetky v Saratově na vesnici,
tam budeš hořce rozjímat,
nad biblí usínat a ubrus vyšívat.

A vás, pane, ať pánbůh chrání
si za ní vyrazit, třeba i pěšinkami;
a vůbec, jak se zdá, jste dospěl někam tam,
že vyrážet si nebudete už mít kam:
já už se postarám, já do chodu dám činnost,
půjdu s tím na vrchnost, k Senátu, do vlády,
zburcuju město, úřady,
samému carovi si podám stížnost.

ČACKIJ (*po chvilce mlčení*)

Neumoudřím se... odpusťte,
poslouchám, z rozumu si zoufám.
Jak když se přesto mně chce vysvětlit, a zde,
že cvrčky v hlavě mám... nač čekám
a več doufám.

(*ohnivě*)

Slepec! V kom odměnu já hledal za ten hon?
Štval se a hnál, chvěl... že štěstí je tak blízko.
Před kým já za ten den tak horoucně a nízko
slov něžných zmrhal milión!
A hned teď neškodilo by
na dceru, na otce
a na pitomce milence,
a na celý váš svět žluč vylít, moře zloby.
S kým já to byl! Kam osud mě to vrh! Ta sběř!
Všichni mně klnou, trýzní mne a štvou jak zvěř!
Spřež zrádných milenců a soků vytrvalých,
šprýmařů vlezlých, neurvalých,
nejapných rozšafů, úskočných debilků,
zlověstných bab a senilků,
co schnou ze smyšlenek a drbů nepohodlí —
že nejsem při rozumu, všichni jste se shodli.
Výborně: z ohně však ten vyjde nezraněn,

kdo s vámi dokázal tu právě
pod jednou střechou prožít den
a nepřeskočilo mu v hlavě.
Pryč z Moskvy, pryč! Sem už se nechci navrátit.
Utíkám, prchám pryč, a jdu si hledat v světě,
kde útočiště je pro uražený cit!...
Kočár! A tryskem jedte!
(*odjede*)

15. výstup

Tíž, kromě ČACKÉHO

FAMUSOV Tak co? Ty nevidíš, že vyšel z rozumu?

No, řekni vážně:

hotový šílenec! Co namlel nesmyslů!

O tchánu šplhavci! A o Moskvě tak strašně!

Chceš stůj co stůj mě vidět na marách?

Můj osud k pláči! Hrá to se mnou pěkně!

A kněžna Marja Alexevna! Ach!

Můj bože, ta co tomu řekne!

Konec

OKRESNÍ KNIHOVNA
V HODONÍNĚ

Poř. č.